

บทที่ 5

การจัดการเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

บทนี้เป็นการศึกษาเพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น เพื่อการกระตุ้นเตือนและสร้างสำนึกให้กับกลุ่มเยาวชนเมืองแม่ฮ่องสอน ได้เรียนรู้เข้าใจ และสำนึกรักในวัฒนธรรมของตน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

5.1 การศึกษา และวิเคราะห์เพื่อการจัดการเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

- 5.1.1 การคัดเลือกมรดกศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่เพื่อการจัดการเส้นทางการเรียนรู้
- 5.1.2 การจำแนกประเภทมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 5.1.3 ความคิดเห็นและเสนอแนะความต้องการเรียนรู้ ในเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่
- 5.1.4 การศึกษาวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบของเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

5.2 การจัดการเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

- 5.2.1 องค์ความรู้ในเส้นทางเรียนรู้เรือนร้านคำไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น
- 5.2.2 เส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

ดังมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

5.1 การศึกษา และวิเคราะห์เพื่อการจัดการเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

หัวข้อนี้เป็นขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบของการจัดการเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมสำหรับเยาวชนในท้องถิ่นประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

5.1.1 การคัดเลือกมรดกศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่เพื่อการจัดการเส้นทางการเรียนรู้

ผู้ศึกษาสร้างเกณฑ์การคัดเลือกมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและความโดดเด่นแสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ มีศักยภาพเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ ขึ้นมา 1 ชุด ประกอบด้วยเกณฑ์การให้คะแนน และระดับค่าคะแนนที่เหมาะสม เพื่อการคัดเลือกมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ โดยประยุกต์เกณฑ์การพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม ที่กำหนดโดยองค์กรสากลด้านการศึกษา และการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม (ICOMOS) ร่วมกับข้อมูลด้านบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ตามที่ได้ศึกษาไว้ในบทที่ 2 นำมาใช้เป็นเกณฑ์การประเมินค่ามรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 เกณฑ์ คือ

- 1) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ มรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ มีเรื่องราวความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองแม่ฮ่องสอน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพื้นที่ วัตถุประสงค์ หลักฐาน และคนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) ด้านวัฒนธรรม มรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต คติความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอื่น ๆ ของคนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 3) ด้านสังคม มรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นวัสดุพื้นถิ่น วัตถุศิลปะถิ่น กรรมวิธีดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงสิ่งปลูกสร้าง งานสถาปัตยกรรมหรือ เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 4) ด้านศิลปกรรม มรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ มีคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ สะท้อนความสวยงามที่มีรูปแบบเฉพาะที่แสดงลักษณะเด่นอย่างมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

- 5) ด้านศักยภาพของมรดกวัฒนธรรมไทใหญ่ มรดกวัฒนธรรมอื่นๆ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และศิลปกรรม อีกทั้งโดดเด่นเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทใหญ่ ซึ่งมีศักยภาพเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่

ใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert scale) เพื่อวัดค่าคะแนน 5 ระดับ รูปแบบ Rating Scale กำหนดค่าคะแนน 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้ววิเคราะห์ผลแบบ (Weight Sum Analysis) มีค่าคะแนนดังนี้

- ระดับค่ามากที่สุด คิดเป็น 5 คะแนน
- ระดับค่ามาก คิดเป็น 4 คะแนน
- ระดับค่าปานกลาง คิดเป็น 3 คะแนน
- ระดับค่าน้อย คิดเป็น 2 คะแนน
- ระดับค่าน้อยที่สุด คิดเป็น 1 คะแนน

และคัดเลือกมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและมีความโดดเด่นแสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ มีศักยภาพเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ สำหรับเยาวชนในท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน การประเมินใช้คะแนนรวมเพื่อตัดสินค่าของแต่ละแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่มีคะแนนรวมตั้งแต่ 15 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 60 ขึ้นไป จะถูกคัดเลือกเป็นแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งแหล่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้ จะได้รับการศึกษาในรายละเอียดต่อไปเพื่อนำเอาคุณค่าและศักยภาพของแหล่งวัฒนธรรมเหล่านั้นมาจัดการเป็นเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบมรดกวัฒนธรรม จำนวน 55 แห่ง ซึ่งมีความหลากหลาย จึงได้คัดเลือกแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและโดดเด่นแสดงถึงเอกลักษณ์ไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่นในเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนออกมาให้ชัดเจน ดังตารางประเมินคุณค่าและมีความโดดเด่นแสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 ตารางคัดเลือกมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่นดังนี้

ลำดับที่	รายชื่อมรดกทางวัฒนธรรม	เกณฑ์ 1	เกณฑ์ 2	เกณฑ์ 3	เกณฑ์ 4	เกณฑ์ 5	รวม (25)	ผลการคัดเลือก
1.	ฝั๊บ Crossroad (ร้านค้า)	4	2	3	3	3	16	เป็น (ภายนอก)
2.	ร้านอาหารเอินยายแก้ว (ร้านค้า)	4	3	3	3	4	17	เป็น (ภายนอก)
3.	ร้านดอกไม้บัวแก้ว (ร้านค้า)	3	2	3	2	3	13	ไม่เป็น
4.	ร้านละออง หรือร้านยอคค่าเรือนแก้ว (ร้านค้า)	4	3	4	5	4	20	เป็น
5.	ร้านเสื้อผ้า On air (ร้านค้า)	4	3	4	4	3	18	เป็น (ภายนอก)
6.	ร้านปาต้อง (ร้านค้า)	4	4	4	4	4	20	เป็น
7.	ร้านอัญมณี (ร้านค้า)	4	3	4	4	4	19	เป็น
8.	ร้านเสื้อผ้า และร้านคิวเพรส (ร้านค้า)	4	4	4	4	4	20	เป็น
9.	ร้านอาหาร ไม้ (ร้านค้า)	4	3	4	4	3	18	เป็น (ภายนอก)
10.	ร้านอนงค์ และร้านเกมส์ (ร้านค้า)	3	2	3	2	3	13	ไม่เป็น
11.	บ้าน โบราณ 100 ปี (ที่พัก)	4	4	5	4	4	21	เป็น
12.	สถานีตำรวจท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอน (สำนักงาน)	3	2	3	2	3	13	ไม่เป็น
13.	บ้านพักผู้ลี้ภัย IRC (ที่พัก)	3	2	2	3	3	13	ไม่เป็น
14.	บ้านนายจิตต์ส่ง ประสิทธิ์กุล (ที่พัก)	3	2	3	2	3	13	ไม่เป็น
15.	อาคาร ร.ส.พ. (ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน)	4	3	3	3	4	17	เป็น (ภายนอก)
16.	เจดีย์ธาตุ (วัดปางลือ)	3	3	3	2	3	14	ไม่เป็น
17.	อุโบสถ (วัดปางลือ)	3	3	3	2	3	14	ไม่เป็น
18.	ศาลาการเปรียญ (วัดปางลือ)	3	3	3	2	3	14	ไม่เป็น
19.	เจดีย์และซุ้มพระพุทธรูป (วัดผาอ่าง)	3	2	3	2	3	13	ไม่เป็น
20.	เจดีย์ธาตุองค์ใหญ่ (วัดพระธาตุคอกงมู)	4	4	4	4	4	20	เป็น
21.	เจดีย์ธาตุองค์เล็ก (วัดพระธาตุคอกงมู)	4	4	4	4	4	20	เป็น
22.	ศาลาการเปรียญ (วัดพระธาตุคอกงมู)	4	4	3	4	4	19	เป็น
23.	อุโบสถ (วัดพระธาตุคอกงมู)	4	3	3	4	4	18	เป็น
24.	วิหาร (วัดพระธาตุคอกงมู)	4	4	3	4	4	19	เป็น
25.	ล้างหว่าง ซุ้มประตูทางเข้า (วัดก้าก่อ)	4	3	4	3	4	18	เป็น

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ลำดับ ที่	รายชื่อมรดกทางวัฒนธรรม	เกณฑ์	เกณฑ์	เกณฑ์	เกณฑ์	เกณฑ์	รวม (25)	ผลการ คัดเลือก
		1	2	3	4	5		
26.	ศาลาการเปรียญ (วัดก้ำก้อ)	4	4	4	4	4	20	เป็น
27.	เจดีย์ธาตุเก่า และองค์ใหม่ (วัดก้ำก้อ)	4	3	4	3	4	18	เป็น
28.	อุโบสถ (วัดก้ำก้อ)	4	3	4	3	4	18	เป็น
29.	ศาลาหลวงปู่โต (วัดก้ำก้อ)	4	4	4	4	3	19	เป็น
30.	ศาลาการเปรียญ (วัดม่วยต่อ)	4	3	4	3	3	17	เป็น
31.	เจดีย์ธาตุ 6 องค์ (วัดม่วยต่อ)	4	3	4	3	4	18	เป็น
32.	อุโบสถ (วัดม่วยต่อ)	4	3	4	3	3	17	เป็น
33.	ศาลาการเปรียญ (วัดพระนอน)	4	4	3	4	3	18	เป็น
34.	อุโบสถ (วัดพระนอน)	4	4	4	4	3	19	เป็น
35.	เจดีย์ธาตุทรงปราสาท 2 องค์ (วัดพระนอน)	4	3	3	4	3	17	เป็น
36.	วิหารพลาดแข่ง (วัดหัวเวียง)	4	4	3	4	4	19	เป็น
37.	ศาลาเจ้าศีลอาคารไม้ (วัดหัวเวียง)	4	4	3	4	4	19	เป็น
38.	ศาลาการเปรียญ (วัดหัวเวียง)	4	3	3	4	3	17	เป็น
39.	หอรระฆัง (วัดหัวเวียง)	4	3	3	4	3	17	เป็น
40.	อุโบสถ (วัดหัวเวียง)	4	3	3	4	3	17	เป็น
41.	เจดีย์ธาตุ (วัดหัวเวียง)	4	3	3	4	3	17	เป็น
42.	ศาลาการเปรียญ (วัดคอนเจดีย์)	3	2	3	2	3	13	ไม่เป็น
43.	ศาลาการเปรียญ (วัดกลางทุ่ง)	3	3	3	2	3	14	ไม่เป็น
44.	เจดีย์ธาตุ (วัดกลางทุ่ง)	3	3	3	2	3	14	ไม่เป็น
45.	โบสถ์ (วัดกลางทุ่ง)	3	3	3	2	3	14	ไม่เป็น
46.	หอรระฆัง (วัดกลางทุ่ง)	3	3	2	2	3	13	ไม่เป็น
47.	วิหารหลวงพ่อโต (วัดจองคำ)	4	4	3	4	4	19	เป็น
48.	ศาลาการเปรียญ (วัดจองคำ)	4	4	3	4	4	19	เป็น
49.	อุโบสถ (วัดจองคำ)	4	4	3	4	4	19	เป็น
50.	ซุ้มพระพุทธรูปพระมหากัจจายน (วัดจองคำ)	4	4	3	4	4	19	เป็น
51.	เจดีย์และวิหารเล็ก (วัดจองกลาง)	4	4	4	5	4	21	เป็น
52.	ศาลาการเปรียญ (วัดจองกลาง)	4	4	4	4	4	20	เป็น
53.	เจดีย์และวิหารเล็กเก่า (วัดจองกลาง)	4	3	4	4	3	18	เป็น
54.	ศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก	3	2	3	3	3	14	ไม่เป็น
55.	ศาลเจ้าพ่อเมืองแม่	3	2	2	3	3	13	ไม่เป็น

หมายเหตุ

- เกณฑ์ 1 คือ เกณฑ์ด้านประวัติศาสตร์
- เกณฑ์ 2 คือ เกณฑ์ด้านวัฒนธรรม
- เกณฑ์ 3 คือ เกณฑ์ด้านสังคม
- เกณฑ์ 4 คือ เกณฑ์ด้านศิลปกรรม
- เกณฑ์ 5 คือ เกณฑ์ด้านศักยภาพของมรดกวัฒนธรรมไทใหญ่

ผลของการประเมินคุณค่าและมีความโดดเด่นแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และมีศักยภาพในการจัดเป็นเส้นทางการเรียนรู้มรดกศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ตามตารางที่ 1 จากมรดกศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ 55 รายการ สามารถคัดเลือกมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ได้ 39 รายการ ดังรายชื่อมรดกวัฒนธรรมต่อไปนี้

- (1) ร้านละอ หรือร้านยอดคำเรือนแก้ว (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (2) ร้านอัญมณี (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (3) ร้านเสื้อผ้า และร้านคิวเพรส (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (4) ร้านป่าตอง (เรือนร้านค้าแบบห้องแถว, ที่พักอาศัย)
- (5) บ้านโบราณ 100 ปี (ที่พักอาศัย)
- (6) ผับCrossroad (เรือนร้านค้า, ที่พัก)
- (7) ร้านอาหารเอนชายแก้ว (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (8) ร้านเสื้อผ้า On air (เรือนร้านค้าแบบห้องแถว)
- (9) ร้านอาหาร ไม้ (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (10) อาคาร ร.ส.พ. (ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน)
- (11) เจดีย์ธาตุองค์ใหญ่ (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (12) เจดีย์ธาตุองค์เล็ก (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (13) ศาลาการเปรียญ (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (14) อุโบสถ (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (15) วิหาร (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (16) ส่างหวาง ชุ่มประตูทางเข้า (วัดก้ำก่อ)
- (17) ศาลาการเปรียญ (วัดก้ำก่อ)

- (18) เจดีย์ธาตุเก่า และองค์ใหม่ (วัดก้ำก่อ)
- (19) อุโบสถ (วัดก้ำก่อ)
- (20) ศาลาหลวงปู่โต (วัดก้ำก่อ)
- (21) ศาลาการเปรียญ (วัดม่วยต่อ)
- (22) เจดีย์ธาตุ 6 องค์ (วัดม่วยต่อ)
- (23) อุโบสถ (วัดม่วยต่อ)
- (24) ศาลาการเปรียญ (วัดพระนอน)
- (25) อุโบสถ (วัดพระนอน)
- (26) เจดีย์ธาตุทรงปราสาท (วัดพระนอน)
- (27) วิหารพลาสะแ่ง (วัดหัวเวียง)
- (28) ศาลาเจ้าสีลอาคารไม้ (วัดหัวเวียง)
- (29) ศาลาการเปรียญ (วัดหัวเวียง)
- (30) หอระฆัง (วัดหัวเวียง)
- (31) อุโบสถ (วัดหัวเวียง)
- (32) เจดีย์ธาตุ (วัดหัวเวียง)
- (33) วิหารหลวงพ่อโต (วัดจองคำ)
- (34) ศาลาการเปรียญ (วัดจองคำ)
- (35) อุโบสถ (วัดจองคำ)
- (36) ชุ่มพระพุทธรูปพระมหากัจจายน์ (วัดจองคำ)
- (37) เจดีย์และวิหารเล็ก (วัดจองกลาง)
- (38) ศาลาการเปรียญ (วัดจองกลาง)
- (39) เจดีย์และวิหารเล็กเก่า (วัดจองกลาง)

5.1.2 การจำแนกประเภทมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนที่ได้รับการคัดเลือก

ทำการจัดระเบียบข้อมูลมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือก 39 รายการ ที่มีคุณค่าและมีความโดดเด่นแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และมีศักยภาพในการจัดเป็นเส้นทางการเรียนรู้มรดกศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งผลการจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมไทใหญ่ซึ่งได้รับการคัดเลือก จำแนกออกได้ 2 ประเภท คือ

(1) ประเภทเรือนเรือนพื้นดินแบบไทใหญ่ ย่านถนนสิงหนาดบำรุง

มีจำนวน 10 แห่ง ประกอบด้วย

- (1.1) ร้านละอ หรือร้านยอดคำเรือนแก้ว (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (1.2) ร้านอัญมณี (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (1.3) ร้านเสื้อผ้า และร้านคิ้วเพรส (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (1.4) ร้านปาต่อง (เรือนร้านค้าแบบห้องแถว, ที่พักอาศัย)
- (1.5) บ้านโบราณ 100 ปี (ที่พักอาศัย)
- (1.6) ผับCrossroad (เรือนร้านค้า, ที่พัก)
- (1.7) ร้านอาหารเฮินยายแก้ว (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (1.8) ร้านเสื้อผ้า On air (เรือนร้านค้าแบบห้องแถว)
- (1.9) ร้านอาหาร ไร่ (เรือนร้านค้า, ที่พักอาศัย)
- (1.10) อาคาร ร.ส.พ. (ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน)

(2) ประเภทวัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทางศาสนา

มีจำนวน 29 แห่ง ประกอบด้วย

- (2.1) เจดีย์ธาตุองค์ใหญ่ (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (2.2) เจดีย์ธาตุองค์เล็ก (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (2.3) ศาลาการเปรียญ (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (2.4) อุโบสถ (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (2.5) วิหาร (วัดพระธาตุคอกงมู)
- (2.6) ต่างหวาง ชุ่มประดูทางเข้า (วัดก้าก่อ)
- (2.7) ศาลาการเปรียญ (วัดก้าก่อ)
- (2.8) เจดีย์ธาตุเก่า และองค์ใหม่ (วัดก้าก่อ)
- (2.9) อุโบสถ (วัดก้าก่อ)
- (2.10) ศาลาหลวงปู่โต (วัดก้าก่อ)
- (2.11) ศาลาการเปรียญ (วัดม่วยต่อ)
- (2.12) เจดีย์ธาตุ 6 องค์ (วัดม่วยต่อ)
- (2.13) อุโบสถ (วัดม่วยต่อ)
- (2.14) ศาลาการเปรียญ (วัดพระนอน)
- (2.15) อุโบสถ (วัดพระนอน)
- (2.16) เจดีย์ธาตุทรงปราสาท (วัดพระนอน)
- (2.17) วิหารพลาสะแข่ง (วัดหัวเวียง)

- (2.18) ศาลาเจ้าศีลอาคารไม้ (วัดหัวเวียง)
- (2.19) ศาลาการเปรียญ (วัดหัวเวียง)
- (2.20) หอระฆัง (วัดหัวเวียง)
- (2.21) อุโบสถ (วัดหัวเวียง)
- (2.22) เจดีย์ธาตุ (วัดหัวเวียง)
- (2.23) วิหารหลวงพ่อโต (วัดจองคำ)
- (2.24) ศาลาการเปรียญ (วัดจองคำ)
- (2.25) อุโบสถ (วัดจองคำ)
- (2.26) ชุ่มพระพุทธรูปพระมหากัจจายน (วัดจองคำ)
- (2.27) เจดีย์และวิหารเล็ก (วัดจงกลาง)
- (2.28) ศาลาการเปรียญ (วัดจงกลาง)
- (2.29) เจดีย์และวิหารเล็กเก่า (วัดจงกลาง)

5.1.3 ความคิดเห็น และเสนอแนะความต้องการเรียนรู้ ในเส้นการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่

หัวข้อนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นตัวแทนของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อรับทราบข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะถึงความต้องการในการเรียนรู้ในเส้นการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ ซึ่งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะความต้องการในการเรียนรู้ของเยาวชน จะถูกนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์และพิจารณาหารูปแบบของเส้นทางการเรียนรู้มรดกศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) ซึ่งเยาวชนที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) แบบจงใจ (Purposive Sampling) จากตัวแทนของ“ทีมยุวศึกษามรดกวัฒนธรรมไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน” จำนวน 12 คน ซึ่งทำหน้าที่ในเป็นหัวหน้า และรองหัวหน้าในแต่ละทีมย่อยของทีมยุวศึกษามรดกวัฒนธรรมไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน

โดยมีประเด็นในการสนทนากลุ่ม ครั้งนี้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. การจัดกลุ่มของมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับการจัดเส้นทางการเรียนรู้สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น
2. การจัดเส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน

3. ปัญหาของแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่มีผลต่อการจัดเส้นทาง พิจารณาจากผลการจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมไทใหญ่ ทั้งหมด 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่นแบบไทใหญ่ และประเภทวัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา มีประเด็นย่อย ดังนี้
 - ลักษณะทางกายภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรมปัจจุบัน
 - สื่อการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้
 - การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งในแต่ละเส้นทาง วิธีการเดินทางที่เหมาะสมและสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคต่าง ๆ
4. การเสนอความต้องการ และข้อเสนอแนะในการจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรมสำหรับการเป็นแหล่งเรียนรู้ (พิจารณาจากปัญหา)

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ครั้งนี้ ใช้สถานที่สนทนาที่วัดหัวเวียง และใช้เวลาสนทนากลุ่มประมาณ 2 ชั่วโมง โดยมีผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ในประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับ

ผลของการสนทนาครั้งนี้ สรุปได้ว่า

- 1) กลุ่มเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ให้ความสำคัญกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้เสนอแนะเส้นทางเรียนรู้สำหรับเยาวชน โดยจัดเป็น 2 เส้นทางคือ เส้นทางที่แรก คือ เส้นทางเรียนรู้ที่เกี่ยวกับวัด และสถาปัตยกรรมภายในวัด และเส้นทางที่สอง คือ เส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และเรือนไทใหญ่พื้นถิ่น
- 2) สำหรับปัญหาของแหล่งมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ในเส้นทางเรียนรู้ ทั้ง 2 ประเภท กลุ่มเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้เสนอความต้องการ และข้อเสนอแนะตามประเด็นย่อยข้างต้น ดังนี้
 - ประเด็นที่หนึ่ง ลักษณะทางกายภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรมปัจจุบันสำหรับเส้นทางเรียนรู้ที่เกี่ยวกับวัด และสถาปัตยกรรมภายในวัด ควรมีการปรับปรุงพื้นที่ภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่สถาปัตยกรรมแต่ละแห่ง อาทิ การบูรณะ การซ่อมแซม การเพิ่มพื้นที่สีเขียวบริเวณโดยรอบ การดูแลเรื่องความสะอาด การจัดการขยะ การปรับปรุงป้ายชื่อสถานที่ และประวัติความเป็นมาโดยสังเขป การจัดการพื้นที่สำหรับจอดยานพาหนะของนักท่องเที่ยวสำหรับเส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าแบบ

ไทใหญ่ และเรือนไทใหญ่พื้นถิ่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล จึงมีการปรับปรุง ตกแต่งตัวเรือนตามประโชยน์ใช้สอยของเจ้าของบ้าน ข้อเสนอแนะคือ ควรมีบ้านตัวอย่างสักหนึ่งหลังที่มีโครงสร้าง และรายละเอียดของสถาปัตยกรรมแบบบ้านไทใหญ่ที่เด่นชัด และได้รับอนุญาตให้เข้าชมด้วยความเต็มใจ และสะดวกให้ข้อมูล ส่วนหลังอื่นๆ ในเส้นทางควรมีการจัดระเบียบตามความเหมาะสมหรือตามหลักการอนุรักษ์บ้านโบราณของชมรมบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน อาทิ การจัดระเบียบป้ายไฟ ป้ายโฆษณาต่าง ๆ ที่บดบังตัวเรือน หรือ โครงสร้างสถาปัตยกรรม การปรับภูมิทัศน์โดยรอบบ้านตามความเหมาะสม สำหรับเรือนไทใหญ่ที่อยู่ติดบนถนนสิงหนาทบำรุง ควรมีการจัดการเรื่องการจอดรถ หรือยานพาหนะซึ่งทำไม่สะดวกในการเข้าชม ภูมิทัศน์โดยรอบ และบดบังโครงสร้างบ้าน

- ประเด็นที่สอง สื่อการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ควรมีการทำสื่อแนะนำสถานที่ ที่มีเนื้อหาประวัติความเป็นมาโดยสังเขป สิ่งสำคัญของแหล่งมรดก อาทิ แผนที่ แผนที่ หนังสือท่องเที่ยว หนังสือนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น สำหรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ควรมีพื้นที่สำหรับชมสักหนึ่งแห่ง เช่น ที่เรือนไทใหญ่ตัวอย่าง หรือพื้นที่สำหรับนำเสนอที่เทศบาลจัดสรร (ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน) ส่วนสำหรับวิธีการเรียนรู้จากแหล่งอื่นนอกจากสื่อต่าง ๆ ควรมีผู้ให้ข้อมูลในลักษณะเล่าเรื่อง หรือนำเสนอสิ่งสำคัญภายในแหล่งที่เป็นประเด็นในการอธิบายเนื้อหาข้อมูลต่าง ๆ
- ประเด็นที่สาม การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งในแต่ละเส้นทาง วิธีการเดินทางที่เหมาะสมและสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคต่าง ๆ เนื่องจากแหล่งมรดกวัฒนธรรมแต่ละแห่งตั้งบนเส้นทางที่เดินทางสะดวก และไม่ไกลจากกันในแต่ละแห่ง แม้ว่าบนเขา บนเนิน หรือพื้นที่สูง สามารถเข้าแหล่งเรียนรู้ได้สะดวก ด้วยการเดิน หรือการใช้ยานพาหนะส่วนตัว ประกอบมียานพาหนะบริการให้เช่า อาทิ รถจักรยาน รถมอเตอร์ไซด์ ส่วนในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนมีปริมาณรถจำนวนมาก บนถนนย่านเรือนไทใหญ่ ฉะนั้นควรมีการจัดการเรื่องการจราจร สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค ในวัด ควรปรับปรุงห้องสุขาให้สะอาด และแบ่งส่วนสำหรับห้องสุขานักท่องเที่ยว ไม่ควรใช้ร่วมกับพระสงฆ์ รวมถึงพื้นที่พักผ่อน เช่น ศาลาพักผ่อน หรือซุ้มนั่งเล่น

5.1.4 การศึกษาวิเคราะห์ เพื่อหารูปแบบของเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

หัวข้อนี้เป็นกระบวนการของการศึกษาวิเคราะห์เพื่อสรุปความเห็น และเสนอรูปแบบของเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งจะนำผลของการศึกษาในขั้นตอนที่ผ่านมาพิจารณา และวิเคราะห์ ดังนี้

- (1) พิจารณาจากรายชื่อมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกและจำแนกประเภทจากข้อ 5.1.2 มีจำนวนมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ทั้งสิ้น 39 รายการ จำแนกประเภทได้ 2 ประเภท คือ 1) เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น จำนวน 10 แห่ง 2) สถาปัตยกรรมทางศาสนา จำนวน 29 แห่ง ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ 7 แห่ง วิหาร 3 แห่ง อุโบสถ 6 แห่ง เจดีย์ 8 แห่ง ศาลา 2 แห่ง ชุม 2 แห่ง และหอระฆัง 1 แห่ง
- (2) การศึกษาในข้อ 5.1.3 ที่ได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากกลุ่มเยาวชน “ทีมยุวศึกษามรดกวัฒนธรรมไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน” เพื่อรับทราบความคิดเห็น และข้อเสนอแนะถึงความต้องการการเรียนรู้มรดกศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ ซึ่งสรุปได้ว่า
 - 1) กลุ่มเยาวชน ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เสนอเส้นการเรียนรู้สำหรับเยาวชน โดยจัดเป็น 2 เส้นทางคือ เส้นทางที่แรก คือ เส้นทางเรียนรู้เกี่ยวกับวัด และสถาปัตยกรรมภายในวัด และเส้นทางที่สอง คือ เส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และเรือนไทใหญ่พื้นถิ่น
 - 2) กลุ่มเยาวชนได้เสนอความต้องการ และข้อเสนอแนะสำหรับปัญหาของแหล่งมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ในเส้นทางการเรียนรู้ ดังนี้
สำหรับเส้นทางเรียนรู้เกี่ยวกับวัด และสถาปัตยกรรมภายในวัด ควรมีการปรับปรุงพื้นที่ภูมิ-ทัศน์โดยรอบพื้นที่สถาปัตยกรรมแต่ละแห่ง ส่วนเส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และเรือนไทใหญ่พื้นถิ่น ควรมีบ้านตัวอย่างสักหนึ่งหลังที่มีโครงสร้าง และรายละเอียดของสถาปัตยกรรมแบบบ้านไทใหญ่ที่เด่นชัด และได้รับอนุญาตให้เข้าชมด้วยความเต็มใจ และสะดวกให้ข้อมูล ส่วนหลังอื่นๆ โดยเจ้าของ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูล ในเส้นทางควรมีการจัดระเบียบตามความเหมาะสมหรือตามหลักการอนุรักษ์บ้าน โบราณของชุมชน

บ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน และควรมีการทำสื่อแนะนำสถานที่ ที่มีเนื้อหาประวัติความเป็นมาโดยสังเขป สิ่งสำคัญของแหล่งมรดก อาทิ แผนที่ แผนที่ หนังสือท่องเที่ยว หนังสือนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์วีดีโอ ซีดี เป็นต้น สำหรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วีดีทัศน์ต่าง โดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนดูแล(ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน) ส่วนสำหรับวิธีการเรียนรู้จากแหล่งรู้นอกจากสื่อต่าง ๆ ควรมีผู้ให้ข้อมูลในลักษณะเล่าเรื่อง หรือนำเสนอสิ่งสำคัญภายในแหล่งที่เป็นประเด็นในการอธิบายเนื้อหาข้อมูลต่าง ๆ สำหรับการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งในแต่ละเส้นทาง สามารถเข้าแหล่งเรียนรู้ได้สะดวก ด้วยการเดิน หรือการใช้ยานพาหนะส่วนตัว ประกอบมียานพาหนะบริการ ควรมีการจัดการเรื่องการจราจร สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค ในวัด ควรปรับปรุงห้องสุขาให้สะอาด และแบ่งส่วนสำหรับห้องสุขานักท่องเที่ยว ไม่ควรใช้ร่วมกับพระสงฆ์ รวมถึงพื้นที่พักผ่อน เช่น ศาลาพักผ่อน หรือซุ้มนั่งเล่น

จากการศึกษาวิเคราะห์โดยนำข้อมูลทั้งสองส่วนดังกล่าวมาพิจารณา ผู้ศึกษาจึงสรุปและลงความเห็นว่า

รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ สำหรับเยาวชนในท้องถิ่นครั้งนี้ คือ จัดให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ตามข้อมูลของมรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการคัดเลือกและข้อเสนอแนะของเยาวชน ประกอบด้วยเส้นทางการเรียนรู้ 2 เส้นทาง ดังนี้

เส้นทางที่ 1 เส้นทางการเรียนรู้เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น

เส้นทางเรียนรู้บ้านโบราณ เรือนไทใหญ่ บนถนนสิงหนาทบำรุง ซึ่งอดีตเคยเป็นชุมทางการค้าและปัจจุบันเป็นย่านธุรกิจการของเมืองแม่ฮ่องสอน มีกลุ่มเรือนแบบไทใหญ่ เรือนร้านค้าไทใหญ่มากมายสองตลอดสองข้างทาง โดยเริ่มต้นที่ร้าน Crossroad ร้านอาหารกึ่งผับ ตรงสี่แยกกลางเมืองแม่ฮ่องสอน โดดเด่นด้วยอาคารเรือนแถวไม้ 3 ชั้น มีหลังคาทรงจั่ว มุงด้วยสังกะสี ภายในชั้นล่าง และชั้นสอง มีระเบียงในตัวบ้านสามารถมองเห็นกันได้ และยังคงสภาพโครงสร้าง และรูปแบบเดิม เป็นเรือนไม้ทั้งหลัง สถานที่ต่อมา บนถนนสิง

หนาทำรุ่งผึ้งขวา คือร้านยอดคำเรือนแก้วเรือนไม้สองชั้น สร้างประมาณปี พ.ศ. 2436 เรือนไทใหญ่หลังคาทรงจั่วครอบเรือนปั้นหยา ภายในยังคงมีวัตถุ โบราณที่เจ้าของยังคงรักษาไว้ ปัจจุบันทายาทผู้ดูแล คุณป้าเสาวนีย์ วรรณศิริ สามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ของบ้าน และความเป็นในอดีตของถนนสิงหนาท บำรุงสถานที่ต่อมาถัดจากร้านยอดคำเรือนแก้ว คือร้านเสื้อผ้า On air เรือนไม้ สองชั้น 3 คูหา อายุประมาณ 80 ปี หลังคาทรงปั้นหยาหลังคาสังกะสี ภายนอกยังคงโครงสร้างเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ ชั้นบนมีระเบียงยื่นไป ด้านข้าง สถานที่ต่อมา ถัดจากร้านเสื้อผ้า On air คือร้านป่าดอง ร้านขายของที่ ระลึก เรือนไม้ 2 ชั้น 4 คูหา ลักษณะเป็นบ้านแฝด 2 ชั้น สร้างใน พ.ศ. 2470 อายุกว่า 80 ปี สมัยก่อนด้านหน้าเปิดเป็นร้านขายของ ซึ่งได้ทำการค้ากับพม่า การสร้างบ้านเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ทำหน้าต่างแบบเปิดได้ทั้ง ด้านบนและด้านล่าง มุงหลังคาด้วยสังกะสีจากพม่าที่มีความหนากว่าสังกะสี ธรรมดา และเสาบ้านมีทั้งหมด 49 ต้น ภายในยังคงโครงสร้างเรือนไทใหญ่ใน อดีต และมีพระพุทธรูปประจำบ้าน คือพระพุทธรูปสิงห์ 1 และพระพุทธรูปทำ จากกึ่งโพธิ์ ปัจจุบันทายาท และผู้ดูแลบ้านคืออาจารย์บุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์ สามารถให้ข้อมูลบ้าน ได้ละเอียด และพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต สถานที่ ต่อมาตรงข้ามกับร้านป่าดอง ร้านเฮินยายแก้ว ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ลักษณะเป็นเรือน ไม้ 2 ชั้นทั้งหลัง หลังคาทรงจั่ว มุงสังกะสี ผนังมีช่องระบาย อากาศเป็นซี่ลูกกรง มีระเบียงโคยรอบ ภายในมีบ่อน้ำใช้ อายุกว่า 50 ปี ปัจจุบัน ถูกเช่าเป็นร้านอาหาร และปรับปรุงใหม่แต่ยังคงโครงสร้างแบบเรือนไทใหญ่ เจ้าของเดิมคือยายแก้ว เจ้าของเดียวกับ โรงแรมสงวนสิน พื้นที่ติดกัน เป็น โรงแรมยุคแรก ๆ ของแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันเลิกกิจการเปลี่ยนเป็นร้านดอกไม้ สถานที่ต่อมาตรงข้ามกับร้านเฮินยายแก้ว คือ ร้านอัญมณี สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2438 มีอายุประมาณ 112 ปี ลักษณะเรือนแถวไม้ 2 ชั้น 3 คูหา เดิมหลังคา ทรงปั้นหยา และเปลี่ยนเป็นทรงหน้าจั่ว ภายในบ้านยังคงสภาพเดิมไว้ และมี วัตถุโบราณ สิ่งของสำคัญที่ยังคงรักษาไว้ถึงปัจจุบัน ส่วนชั้นล่างเปิดเป็นร้าน ขายของชำ ขายของที่ระลึก นาฬิกาโบราณ ดาชั่งโบราณหีบใส่ของโบราณ โถ โบราณ และตู้เสื้อผ้าสมัยโบราณปัจจุบันทายาทผู้ดูแลบ้าน คือคุณยายดวงรัตน์ รัตนราพิง สามารถให้ข้อมูลภายในบ้าน ได้อย่างชัดเจน และละเอียด สถานที่ ต่อมา ถัดจากร้านอัญมณี คือ ร้านคิวเพรส และร้านเสื้อผ้าแฟชั่น สร้างประมาณ ปี พ.ศ. 2460 เดิมบ้านหลังนี้บ้านเลขที่ 458 ผู้สร้างบ้านชื่อ นายคำดูล เป็นชาว

พม่า เป็นลูกจ้างของบริษัท B.B.C. (BOMBAYBURMA COMPANEE) ลักษณะเรือนไม้ 2 ชั้น 2 คูหา หลังคาทรงปั้นหยา มุงสังกะสีนำมาจากพม่า มีมุขโถงส่วนหน้าชั้นสอง ภายในยังคงโครงสร้างรูปแบบเดิม หน้าต่างลูกกรง มีช่องระบายอากาศทำด้วยไม้แกะสลักลาย และวัตถุโบราณประจำบ้าน พระพุทธรูปบนหิ้งพระ สมัยสุโขทัยปัจจุบันถูกสะเก็ด ผู้ดูแลคุณยายบุญจิราทองเขียว สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้าน ได้อย่างละเอียด สถานที่ต่อมาฝั่งตรงข้ามกับเซเว่น คือ อาคาร ร.ศ.พ เก่า อยู่ในการดูแลของกรมธนารักษ์ ลักษณะเป็นเรือนไม้ 2 ชั้นทั้งหลัง มีระเบียงส่วนหน้า ทรงหลังคาแบบจั่ว มีบ่อน้ำใช้ปัจจุบันคือถูกปรับปรุงใหม่ แต่ยังมีโครงสร้างภายในเหมือนเดิม และเปลี่ยนเป็นศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน อยู่ในการดูแลของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน สถานที่ต่อมา ร้านไผ่ ร้านอาหารอีสาน สร้างเมื่อ พ.ศ.2490 เจ้าของบ้าน คือ ท่านขุนเลข กิจชานาญ ซึ่งเป็นนายอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (อดีตเรียก ข้าหลวงจังหวัด) และขายต่อให้เจ้าป่าแดง สุภานันท์ ลักษณะเป็นเรือนครึ่งไม้ครึ่งปูน 2 ชั้นหลังคาทรงปั้นหยา มุงสังกะสี โครงสร้างภายนอกยังคงเหมือนเดิม ปัจจุบันถูกเช่าเป็นร้านอาหาร และสถานที่สุดท้ายเรือนโบราณบ้าน 100 ปี บนถนนนิเวศพิศาล สร้างขึ้นในปี 2429 อายุกว่า 100 ปี ช่วงรัชกาลที่ 5 สถาปัตยกรรมพม่าผสมไทใหญ่ ลักษณะเรือนเป็นไม้ 2 ชั้นด้วยไม้สักขนาดใหญ่เสาแต่ละต้นใช้ไม้สักต้นเดียวสูง 11 เมตร ครั้งหนึ่งเคยเป็นที่พักของทหารญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายในบ้านยังคงปรากฏร่องรอยแกะสลักภาษาญี่ปุ่น ปัจจุบันบริเวณถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นร้านกาแฟ ส่วนเจ้าของบ้าน และผู้ดูแล คือ อาจารย์วัฒนา กวีวัฒน์ สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้าน และข้อมูลเกี่ยวกับเมืองแม่ฮ่องสอน ในอดีตได้อย่างละเอียด

เส้นทางที่ 2 เส้นทางการเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

เส้นทางเรียนรู้สถาปัตยกรรมไทใหญ่ วัด และโบราณสถาน เริ่มจากวัดที่มีเจดีย์ธาตุ เป็นมรดกวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน วัดพระธาตุดอยกองมู สร้างในปีพ.ศ.2403 ของต๋องสู่และภรรยาชื่อนางเล็กเป็นผู้สร้างพระธาตุดอยกองมู โดยครั้งแรกสร้างกุฏิและพระเจดีย์ (องค์ใหญ่) สำหรับพระเจดีย์นั้นบรรจุพระธาตุของพระมหาโมคคัลลานะเถระที่ พระอุปัชฌ์เตี้ยชาวเมืองตองยี ประเทศพม่าได้นำมาจากเมืองมะละแหม่งประเทศพม่า “พญาสิงหนาทราชา” หลังได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าเมือง

เชียงใหม่ให้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรกท่านจึงสร้างพระเจดีย์ขึ้นอีกองค์หนึ่งซึ่งมีขนาดเล็กกว่า โดยบรรจุพระธาตุของพระสารีบุตรเถระที่พระองค์เอ็งตะกะนำมาจากเมืองมณฑลเสถียรภาพพม่า วิหารวัดอยู่ติดกับพระธาตุองค์ใหญ่ และสร้างขึ้นมาพร้อมกันมีลักษณะเป็นอาคารเปิดโล่ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลังคาซ้อนกันสามชั้นเป็นศิลปะแบบพม่ามุงด้วยกระเบื้องไม้ และตกแต่งโลหะฉลุลวดลายภายในประดิษฐานพระพุทธรูปแบบไทใหญ่พม่า ส่วนศาลาการเปรียญของวัดพระธาตุคอกงมูเป็นหลังคาสองคอสองชายประดับชายด้วยโลหะฉลุลวดลายลักษณะภายในวัดเป็นศิลปะแบบพม่า ไม่ว่าจะ เป็นพระพุทธรูป ภายในมีภาพวาดฝาผนังของวัดซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูปประวัติ บริเวณโดยมีระฆังทองเหลืองขนาดใหญ่ เป็นระฆังที่มีความเชื่อว่า หากบุคคลใดตีระฆังแล้วจะได้กลับมาเยี่ยมแม่ฮ่องสอนอีกครั้งและสิ่งที่น่าสนใจตรงบันไดทางขึ้น สถานที่ต่อมาวัดพระนอน วัดศักดิ์สิทธิ์สถานที่ข้าราชการต้องมาทำพิธีดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาในการรับราชการที่เมืองแม่ฮ่องสอน และ พระพุทธรูปไสยาสน์ ประดิษฐานแบบศิลปะไทใหญ่ มีความยาว 12 เมตร เป็นพระพุทธรูปประจำวันเกิด พญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน อีกทั้งเรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระพุทธรูปในอดีต สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองการยกฐานะเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน ประดิษฐานในศาลาการเปรียญ ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบพม่าและผสมผสานวัฒนธรรมชาวไทใหญ่รูปทรงหลังคา วัดเป็นแบบ สองคอสองชายและทรงปานชอย ภายในแบ่งส่วนสำหรับพิพิธภัณฑวัด มีรูปปั้นพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิและพระทรงเครื่องต่างๆ มีพระบัวเข็ม พระสิวลี และวัตถุโบราณ ของเก่าอีกมากมาย ด้านหลังวัดมีสิ่งคู่สองตัวยืนคู่กัน เชื่อกันว่าชานกะเลและเจ้านางเม็ยะเป็นผู้สร้าง อยู่หน้าบันไดเก้ามู่งสู่ทางขึ้นวัดพระธาตุคอกงมู และอุโบสถแบบจัตุรมุข ตรงกันข้ามจะมีเจดีย์ 2 หลังเป็นศิลปะแบบพม่าข้างในเจดีย์หลังแรกมีพระพุทธรูป 1 องค์และเจดีย์ หลังที่ 2 มีพระพุทธรูปแบบพม่า 4 องค์ ตรงหน้าเจดีย์หลังที่ 2 มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่นั่งสมาธิอยู่กลางแจ้งไม่มีที่กำบัง สถานที่ต่อมา ถัดจากวัดพระนอน มีซุ้มทางเข้าคอนกรีต เหนือซุ้มมี เจดีย์ทรงไทใหญ่ 3 องค์ คือ วัดม่วยต่อ วัดม่วยต่อ แปลว่า วัดแห่งเจดีย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2432 โดยเจ้านางเม็ยะ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนในสมัยนั้น ได้สร้างศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ คณะศรัทธาจึงร่วมมือกันสร้างเจดีย์ 6 องค์ ตั้งอยู่หลังวัดมีบันไดทางขึ้น ส่วนศาลาการเปรียญสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ประดิษฐานพระประธาน

เป็นพระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นศิลปะพม่าพระพุทธรูป สิ่ง 1 สิ่ง 3
งาข้างแกะสลักรูป พระพุทธรูป 2 คู่ แทนพระแบบปราสาทยอดแหลมเจดีย์
และระฆังแบบกระดิ่งลูกใหญ่ สำหรับอุโบสถสร้างขึ้นผสมผสานแบบอุโบสถ
ล้านนาประดิษฐานพระพุทธรูปทองเหลือง นอกจากนี้ในวัดยังมีการจัดงาน
ประเพณีต่างๆเช่น ประเพณีต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส) และมีการ
จัดงานตามเทศกาลต่างๆ ขึ้น เช่นเทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลออกพรรษางาน
สงกรานต์ และการแห่นวมโก่จา สถานที่ต่อมา ตั้งอยู่ตรงข้ามกับวัดพระนอน
มีสว่างทางเข้าสู่วัด มุขหน้าทรงปราสาทซ้อนชั้นแบบไทใหญ่พม่า และ
สิ่งคู่ขนาดใหญ่ คือ วัดก้าก่อ วัดก้าก่อ (เป็นภาษาไต แปลว่า ดอกบุญนาค)
เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองแม่ฮ่องสอนเดิมตั้งอยู่บริเวณเชิงพระธาตุดอยกองมู
ทางทิศใต้ ภายในวัดก้าก่อมีพระพุทธรูปหลายสมัย โดยศรัทธานำมาถวาย อาทิ
เช่น พระสานอายุร้อยกว่าปี พระหินอ่อนทรงเครื่อง พระหินดำ พระมณฑลเศ
และธรรมาสน์โบราณอายุร้อยกว่าปี ส่วนบริเวณโดยรอบ มีเจดีย์ทรงไทใหญ่
ก่อสร้างใหม่ และซากเจดีย์ธาตุเก่า และ อุโบสถครึ่งไม้ครึ่งปูน หลังคาซ้อนชั้น
ผสมผสานศิลปะแบบไทใหญ่ และสถานที่อื่น ๆ เช่น ศาลาหลวงปู่โต ศาลา
ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน กุฏิสงฆ์ เป็นต้น สถานที่ต่อมา วัดหัวเวียง ตั้งอยู่
ใกล้กับตลาดสดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นวัดเก่าแก่ของเมืองแม่ฮ่องสอน
ประดิษฐานพระพุทธรูป มหามุนีจำลอง หรือ พราละแข่ง น้ำหนัก 999
กิโลกรัม นำมาจากมณฑลเศ บรรทุกเรือล่องมาตามแม่น้ำสาละวิน และมาขึ้น
ที่ทำน้ำพาย ทำโป่งแดง โดยแบ่งองค์พระเป็น 9 ชั้น และนำมาประกอบที่วัด
พระนอน ปัจจุบันประดิษฐานภายในวิหารเจ้าพราละแข่ง รูปทรงอาคารเป็น
อาคารไม้ 2 หลังติดกันหลังคามุงด้วยเป็นเกล็ด ประดับด้วยลวดลายลวดสังกะสี
เป็นชั้น ๆ แบบปราสาท หลังใหญ่มียอดเป็นรูปโดมต่อด้วยไม้กลึงเป็นช่อ
แหลม หลังเล็กหลังคาเป็นปราสาท 5 ยอด ประดับด้วยลวดลายสังกะสีบน
ยอดมีฉัตรสีทอง ศาลาการเปรียญรูปทรงไทใหญ่ทั่วไป ประดิษฐานพระ
ประธาน พระพุทธรูป 5 องค์ เป็นพระพุทธรูปโบราณ องค์ใหญ่อยู่ตรงกลาง
หันพระพักตร์อยู่ทางทิศตะวันออก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2406 องค์รองลงมาอยู่
ด้านหน้าขององค์ใหญ่หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกส่วนองค์เล็กอีก 3
องค์สร้างเรียงไว้ทางทิศเหนือ จำนวน 2 องค์สร้างไว้ทางทิศใต้หันพระพักตร์
ไปทางทิศเหนือ 1 องค์ นอกจากนี้ยังมีศาลาจำศีลอาคารไม้ หลังคามุงสังกะสี
ประดับลายเจาะสังกะสี รูปทรงสวยงาม ศาลาไม้แบบไทใหญ่ซึ่งสร้างขึ้นสมัย

รัตนโกสินทร์ โดยได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 98 ตอนที่ 177 ลงวันที่ ตุลาคม พ.ศ. 2524 ขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถาน โดยกรมศิลปากรแล้ว ส่วนบริเวณ โดยรอบวัดมีสถาปัตยกรรมที่สร้างใหม่ คือ อุโบสถทรงไทใหญ่ เจดีย์ชาด หอระฆัง เป็นต้น สถานที่ต่อมา คือ พระอารามหลวงจงคำ จองกลาง ตั้งอยู่ใกล้บริเวณหนองจงคำ หนองกลางเมืองแม่ฮ่องสอน ทั้งสองวัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และยกย่องเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีสามัญเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2527 ประกอบด้วยวัดจงคำ วัดจองคำ เมื่อแรกสร้างมีลักษณะเป็นแบบสถาปัตยกรรมพม่าโดยทั่วไป เรียกว่า ปราสาทเรือนไม้ หลังคาสร้างด้วยสังกะสีแกะสลักวดลายเป็นซุ้มปราสาท มีมุขบันได 2 ข้าง ภายในอาคารแบ่งเป็นส่วนที่เป็นวิหารประดิษฐานพระประธานมุข 2 ข้างเป็นเสนาสนะและด้านหน้าเป็นส่วนที่ใช้ประโยชน์อย่างศาลาการเปรียญอาคารวัดจองคำ ซึ่งพญาลิงหนาทราชา และเจ้านางเม็ยะสร้างไว้ ภายหลังจากเกิดข่าจรูศทรุดโทรมลง และเกิดอัคคีภัยไฟไหม้ทั้งหลัง จึงทำการก่อสร้างให้มีลักษณะสถาปัตยกรรมภาคกลางผสมผสานภาคเหนือและยังเป็นรูปทรงเดิมไว้ให้มากที่สุด เป็นยอดปราสาท 7 ชั้น แบ่งเป็นส่วนที่เป็นพระวิหารประดิษฐานพระปฏิมาประธานยกพื้นขึ้นสูงกว่าอาคารทั่วไป ส่วนนี้ภาษาไทใหญ่เรียกว่า “ขปาน” และมีส่วนที่เป็นศาลาการเปรียญ บริเวณวัดประกอบด้วย วิหารหลวงพ่อโต สร้างเมื่อ พ.ศ. 2468 สร้างโดยช่างชาวพม่า สล่าโพออง เป็นอาคารตรีมุข หลังคามุงสังกะสีทรงปราสาท 1 คอ 2 ชาย สถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ภายในประดิษฐาน หลวงพ่อโต พระพุทธรูปปูนปั้น หน้าตักกว้าง 4.8 เมตร สูง 6.5 เมตร ศิลปะพม่า ฝีมือช่างพม่าสล่าโพ โต้ง เตชะ โกเมนต์ บริเวณวัดประกอบด้วย พระอุโบสถวัดจองคำ ก่อสร้างเป็นอาคารทรงมณฑป รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 6 เมตร ยาว 12 เมตร หลังคาเป็นคอนกรีต เหนืออุโบสถมีเจดีย์ทรงไทใหญ่ขนาดเล็ก 5 องค์หน้าต่างทำด้วยไม้แกะสลัก ถัดจากอุโบสถคือวิหารพระมหากัจจายน์ 2528 รูปทรงซุ้มสี่เหลี่ยมทำด้วยคอนกรีต ส่วนหน้าประดับตุ๊กตาปูนยืบบนขอบหน้าต่าง และขอบประตูวิหาร เป็นของเก่าแก่ที่มีการสร้างมาพร้อมๆกับการสร้างวัดและพระพุทธรูป ภายในประดิษฐานพระมหากัจจายน์ และพื้นที่สำหรับเลี้ยงเซิมซี สถานที่ต่อมา วัดจองกลาง วัดจองกลาง เรียกชื่อตามสถานที่ตั้งอยู่ระหว่างวัดจองคำ และวัดจองใหม่ (โรงเรียนพระปริยัติธรรม) วัดจองกลางเดิมเป็นศาลาที่พักคนมาจำศีลในวันพระ วัดจอง

กลางมีเจดีย์ สูง 12 ศอก ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรมุข แต่ละด้านของเจดีย์ประดิษฐาน พระพุทธรูปปางนั่งสมาธิ มีเจดีย์องค์เล็ก ที่มุมทั้งสี่ รูปแบบทางศิลปะพม่าผสม ไทยใหญ่ มีมุขสี่ด้านละด้านสร้างสิงห์ไว้ 1 ตัว พร้อมกับสร้างศาลาวิปัสสนาติด องค์พระธาตุเจดีย์ ส่วนศาลาการเปรียญรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ผสม พม่า คณะศรัทธาร่วมกันสร้าง ประมาณ พ.ศ. 2410 อาคารไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูง หลังคามุงสังกะสี ประดับสังกะสีกลุลวดลายชายขอบหลังคารูปทรงแบบสอง คอ สามชาย ตามมุขด้านหน้าและด้านหลัง ศาลาการเปรียญมีการต่อเติม และ บูรณะมาเรื่อย ๆ ปัจจุบันมีหลังซ้อนชั้นรวม 8 หลังคา ภายในแบ่งส่วนสำคัญ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประดิษฐานพระประธาน และพระอินทร์สาน โดยรอบแขวนภาพวาดบนกระฉก นำมาจากเมืองมณฑลเฉย เมื่อราว พ.ศ.2400 ขนาด 30×30 เซนติเมตร ผนังอยู่ในกรอบไม้ติดผนังมีจำนวน 180 ภาพเป็น เรื่องราวประวัติของพระพุทธเจ้า พระเวสสันดรชาดก ฝีมือจิตรกรพม่า และมี ห้องแสดงพิพิธภัณฑวัตถุตั้งอยู่บนจอยวัดจางกลาง จัดแสดงตุ๊กตาไม้แกะสลักที่ นำมาจากพม่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2400 จำนวน 33 ตัว มีทั้งรูปคนและสัตว์เกี่ยวกับ เรื่องพระเวสสันดรชาดก นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์โบราณ พระพุทธรูปหินอ่อน องค์เล็กฝีมือประณีตงดงาม ถ้วยโถ โอชาม และเครื่องใช้โบราณอีกหลายชิ้น

- (2) วิธีการจัดการเส้นทางการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวในการดำเนินการ และปฏิบัติให้ บรรลุเป้าหมายในการจัดเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมไทยใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งสรุปได้ว่า

เส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทยใหญ่สำหรับ เยาวชนในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ควรจัดเป็นเส้นทางเดียว ที่ สามารถเรียนรู้ได้ภายใน 1 วัน เนื่องจากข้อมูลของแหล่งมรดกวัฒนธรรม ประเภทเรือนคำไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่นที่ได้คัดเลือกมีเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่น ไทยใหญ่ที่โดดเด่น และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งตั้งอยู่ตลอดเส้นทาง ย่านการค้าถนนสิงหนาทบำรุง ในเขตเทศบาลแม่ฮ่องสอน และแต่เรือนตั้งอยู่ ไม้ห่าง และสะดวกในการเดินศึกษาเรียนรู้รวมทั้งศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑที่มี ชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ที่สามารถให้ข้อมูลพื้นฐานด้าน โครงสร้างสถาปัตยกรรม เรือนแบบไทยใหญ่ได้ดี ซึ่งสามารถดึงดูดและเรียกร้องความสนใจ ให้กับผู้ที่ สนใจศึกษา ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้เพราะเป็นย่านธุรกิจตั้งอยู่ใจ

กลางเมืองแม่ฮ่องสอน สำหรับมรดกวัฒนธรรมประเภทวัดแบบไทใหญ่ ที่ได้คัดเลือกมีความโดดเด่นตามลักษณะสถาปัตยกรรมวัดแบบไทใหญ่ และมีความเข้มข้นของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมทางศาสนาของแต่ละวัด ประกอบกับตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ห่างกันมาก สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้สะดวก การจัดเส้นทางการเรียนรู้ประเภทวัดแบบไทใหญ่จึงเหมาะสมที่จัดแยกอีกหนึ่งเส้นทางเฉพาะสำหรับการเรียนรู้ด้านสถาปัตยกรรมวัดแบบไทใหญ่

5.2 การจัดการเส้นทางมรดกทางศิลปวัฒนธรรมวัดแบบไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

เป็นการเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเส้นทางมรดกทางศิลปวัฒนธรรมวัดแบบไทใหญ่ สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น เพื่อการกระตุ้นเตือนและสร้างสำนึกให้กับกลุ่มเยาวชนเมืองแม่ฮ่องสอน ได้เรียนรู้เข้าใจ และสำนึกรักในวัฒนธรรมของตน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 องค์ความรู้ของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมวัดแบบไทใหญ่ เพื่อการจัดการเส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น และเส้นทางวัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

(1) ประเภทเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่

องค์ความรู้ในเส้นทางมรดกทางศิลปวัฒนธรรมวัดแบบไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น จากข้อมูลที่ได้ศึกษาในหัวข้อ 1 ที่ผ่านมา สามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับเรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น ที่สะท้อนผ่านแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่มีหลักฐานเหลืออยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ดังนี้

ก. ความเป็นมาของเรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

พัฒนาการของเมืองแม่ฮ่องสอน เริ่มต้นจากหมู่บ้านแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2374 ยุคสมัยสมัยเจ้าหลวงพุทธวงศ์ เป็นพระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ โดยเจ้าแก้วเมืองตรวจราชการ และรวบรวมชาวบ้านบริเวณนี้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านและยกฐานะเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน หรือเมืองแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2417 โดยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ฯ เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ต่อมา ทรงแต่งตั้งให้ ชานกะเลเป็น “พญาสิงหนาทราชา” เป็นพ่อเมืองคนแรก และยกฐานะหมู่บ้านแม่ฮ่องสอนขึ้นเป็นเมือง

แม่ฮ่องสอน เป็นเมืองหน้าด่านต่อไป และยกเมืองปายเมืองขุนยวมเป็นเมืองรอง¹ หลังจากนั้นเมืองแม่ฮ่องสอนได้ผลัดเปลี่ยนเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนตามลำดับคือ เจ้านางเม็ยะ ชายาของพญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืององค์ที่ 2 พญาพิทักษ์สยาม เขต องค์ที่ 3 พญาพิศาลฮ่องสอนบุรี องค์ที่ 4 องค์สุดท้าย หลังจากนั้นเมืองแม่ฮ่องสอนได้ถูกจัดรูปแบบการปกครองใหม่ในปีพ.ศ. 2453 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ตั้งเมืองจัตวาขึ้นกับมณฑลพายัพ ย้ายที่ว่าการแขวงจากเมืองยวมมาตั้งที่แม่ฮ่องสอนให้ชื่อว่า “จังหวัดแม่ฮ่องสอน” แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระศรีสุรราช (เปลื้อง) มาปกครองเมืองแม่ฮ่องสอน เทียบเท่ากับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนคนแรก และได้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตย ยกเลิกการปกครองจากมณฑลเปลี่ยนเป็นจังหวัด ตามรัฐธรรมนูญไทย ในปี พ.ศ. 2476² ช่วงเวลาดังกล่าวได้มีข้าหลวงข้าราชการกรมกองต่าง ๆ จากส่วนกลางมาประจำการที่เมืองแม่ฮ่องสอน และการแต่งตั้งให้รับราชการที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ข้าราชการส่วนหนึ่งได้ตั้งรกราก และสร้างบ้านเรือนที่เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น นายสะอาด นุชจรัส (ปลัดอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต) ขุนเพ็ชร เพ็ชรพิรุณกิจ (ยศการเป็นเศรษฐีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน) ขุนศรี โกสีย์ วิสุทธ์ (อดีตนายกเทศมนตรีคนแรก) นายจิตต์ส่ง ประสิทธิ์กุล (คหบดี และอดีตนายกเทศมนตรี) และขุนเลข กิจชำนาญ (อดีตนายอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน) ประกอบกับอยู่ในช่วง การค้าไม้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเริ่มดำเนินการครั้งแรกตั้งแต่อังกฤษแผ่ขยายอำนาจการปกครองเข้าไปในประเทศพม่าเมื่อ พ.ศ.2369 พม่าได้ทำสัญญากับอังกฤษยินยอมให้อังกฤษเข้าปกครอง ต่อมาอังกฤษจึงเริ่มเข้ามาทำธุรกิจค้าขายการค้าไม้สักในบริเวณชายแดนไทยพม่า มีการตั้งบริษัททำไม้อย่างเป็นทางการขึ้นในประเทศพม่า เช่น บริษัทบริติชบอร์เนียว และบริษัทบอมเบย์เบอร์มา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการสร้างโรงเลื่อยจักรขึ้นที่เมืองมะละแหม่งจนที่กลายมาเป็นเมืองท่าส่งออกไม้สักที่สำคัญแห่งหนึ่งของพม่า ชาวอังกฤษรวมทั้งชาวพม่า ไทยใหญ่ กะเหรี่ยงและ

¹ โยชิน บุญเฉลย และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. 2551 , 2551, หน้า 44 – 47

² คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว , จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์ , 2542), หน้า 20 - 21

ต้องสู่เริ่มเข้ามาทำไม้สักในบริเวณชายแดนไทยพม่า³ ทำให้เกิดพ่อค้าไม้ชาวไทใหญ่จากฝั่งพม่า ผู้เชี่ยวชาญในการประกอบธุรกิจค้าไม้ กลายเป็นเศรษฐีคหบดีของเมืองแม่ฮ่องสอน และตั้งรกรากในเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น นายแวง กวีวัฒน์ (จอมอูพะกำแวง) นายห่วนนะ คำนวนดา นายสุวรรณพานิชยานนท์ (พ่อเลี้ยงสำอาง) หลงจงโพหย่า นายคำคูล(ชาวพม่าเป็นลูกจ้างของบริษัท B.B.C.(BOMBAYBURMA COMPANEE) เป็นต้น⁴ ในขณะที่การค้าไม้เจริญรุ่งเรืองบริเวณชายแดนไทยพม่า การประกอบธุรกิจอื่นๆ ในบริเวณเมืองแม่ฮ่องสอน ได้พัฒนาสู่ชุมทางการค้าบนถนนสิงหนาทบำรุง และพ่อค้าหลายคนได้กลายเป็นเศรษฐีเมืองแม่ฮ่องสอน อาทิเช่น นายยอดคำ คำนวนศิลป์ นายคำนึ่ง วรรณศิริ ขุนอาทร ศึกษาการ (พ่อเลี้ยงเล้าถัน) แม่เลี้ยงแจ๋ (จีนฮ่อ) เป็นต้น

ข. ลักษณะสถาปัตยกรรมไทใหญ่ เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่นในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (ช่วงตั้งหมู่บ้านแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ. 2374 ถึง พ.ศ. 2476 การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย)

ลักษณะสถาปัตยกรรมของบ้าน โบราณ เรือนไทใหญ่ ในปัจจุบันมีลักษณะเรือนไทใหญ่ประยุกต์ ที่แตกต่างจากเรือนไทใหญ่ในชนบท เรือนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีขนาดใหญ่ ใ้ใช้ไม้ในท้องถิ่นเป็นวัสดุหลัก บางหลังถูกต่อเติม และปรับปรุงด้วยปูน และมุงหลังคาด้วยสังกะสี แต่โครงสร้างโดยรวมยังเหมือนเดิม ทั้งภายนอก และภายในสำหรับเรือนแบบไทใหญ่ หรือเรือนไตในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะบนถนนสิงหนาทบำรุงมีลักษณะเฉพาะที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่บริเวณนี้ในอดีต ในระยะแรก ถนนสิงหนาทบำรุง คือ ชุมทางการค้า สถานที่ค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรของป่า งานหัตถกรรม หรือสินค้าจากต่างถิ่น อาทิ สินค้าจากฝั่งลาว จีนยูนาน อินเดีย พม่า นำเข้ามาโดยพ่อค้าต่างชาติ เช่น พ่อค้าชาวพม่า ชาวไทใหญ่ ชาวตองสู่ กะเหรี่ยง อินเดีย โดยใช้เส้นทางแม่น้ำ แม่น้ำปายที่เชื่อมกับแม่น้ำสาละวิน

³ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. 2551 , 2551, หน้า 53 – 55

⁴ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. 2551 , 2551, หน้า 56 – 59

จากฝั่งพม่าสู่เส้นทางค้าขายทางทะเลแถบเมืองมะละหมั่ง หรือทางบก ตามเส้นทางเดินของพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง⁵ ลักษณะของเรือนในยุคนั้นมีโครงสร้างแบบเรือนไทใหญ่แบบดั้งเดิม ตามประเภทเรือนเครื่องผูก มี 2 รูปแบบ คือ 1) เอิน โหลงสองห้อง บ้าน 2 หลัง ที่มีหลังคาเชื่อมต่อกันด้วยรางรินตรงกลาง มีส่วนประกอบ คือ ชาน ครัว หรืออาจแยกคริวออกไปต่างหาก มักเป็นบ้านของครอบครัวขนาดใหญ่ และ 2) เอิน โหลงตอยเหลียว มีหลังคาเดี่ยว สำหรับครอบครัวขนาดเล็ก ขนาดขึ้นอยู่กับฐานเจ้าของบ้าน⁶

หลังจากการค้าไม้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเริ่มดำเนินการครั้งแรกตั้งแต่อังกฤษแผ่ขยายอำนาจการปกครองเข้าไปในประเทศพม่าเมื่อ พ.ศ.2369 พม่าได้ทำสัญญากับอังกฤษยินยอมให้อังกฤษเข้าปกครอง ต่อมาอังกฤษจึงเริ่มเข้ามาทำธุรกิจค้าขายการค้าไม้สักในบริเวณชายแดนไทยพม่า⁷ ประกอบกับการจัดแบบการปกครองของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยเชียงใหม่ และส่วนกลาง กรุงเทพมหานคร ตามระดับช่วงปี พ.ศ. 2416 – 2484⁸ ทำให้เกิดการค้าขายระหว่างเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งพ่อค้าต่างถิ่น และพ่อค้าไม้ต่างชาติ ในขณะที่มีข้าราชการระดับสูง ข้าหลวงได้เข้ามารับราชการที่เมืองแม่ฮ่องสอนตามคำสั่งของส่วนกลาง กรุงเทพมหานคร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

⁵ พิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน, วารสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ, ฉบับที่ 2 (เชียงใหม่: ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์, 2556)

⁶ ปูน เทียงบุรณธรรม และคณะ, และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการออกแบบเบื้องต้น และการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑน์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน”, 2553, หน้า 3-23

⁷ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๕๑”, 2551, หน้า 53

⁸ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์, 2542), หน้า 20

ภาพที่ 5.1 – 5.2 กลุ่มสภาพเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ ย่านการค้าบนถนนสิงหนาทบำรุงในอดีต
ที่มา : ศูนย์เผยแพร่ข้อมูล พิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ส่วนหนึ่งของคนต่างถิ่นที่มาประกอบธุรกิจ และรับราชการ ได้ตั้งรกรากที่นี้ อาทิ (ร้านเครื่องสำอางกิวเพรส) บ้านของนายคำดูล เป็นชาวพม่า เป็นลูกจ้างของบริษัท B.B.C. (BOMBAYBURMA COMPANEE) ซึ่งเข้ามาทำไม้สักในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2460 และได้ปรับปรุงหลังคาเมื่อปี พ.ศ. 2495 จากหลังคาเก่ามุงด้วยใบตองตึง (ใบพลวง) เปลี่ยนเป็นสังกะสีในเวลานั้น ราคาสังกะสีแผ่นละ 2.50 บาท (2 บาท 50 สตางค์) ใช้สังกะสีทั้งหมด 150 แผ่น โดยสั่งมาจากประเทศพม่า (ร้านอาหารไผ่) บ้านของท่านขุนเลข กิจชำนาญ ซึ่ง เป็น นายอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (อดีตเรียก ข้าหลวงจังหวัด) สร้างเมื่อ พ.ศ.2490¹⁰ (ร้านยอดคำเรือนแก้ว) บ้านของลุงหม่องปี และต่อมาขายให้ นาย คำนึ่ง วรรณศิริ พ่อค้าเกลือ และเสื้อผ้า ชาวอินเดีย-โปรตุเกสสร้างขึ้นเมื่อ ประมาณพ.ศ. 2480¹¹ เป็นต้น

เรือนแบบไทใหญ่บนถนนสิงหนาทบำรุงมีลักษณะเฉพาะ ตัวเรือนมีขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้ มุงด้วยสังกะสี บริเวณบ้านกว้างขวาง ตามฐานะของผู้สร้าง บางหลัง

⁹ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๕๑ , 2551, หน้า 992

¹⁰ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๕๑ , 2551, หน้า 990

¹¹ พิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน, วารสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ, ฉบับที่ 2 (เชียงใหม่:ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์ , 2556), หน้า 5

ประกอบธุรกิจร้านค้า ห้าง หรือโรงแรมขนาดเล็กตั้งแต่อดีต และปัจจุบันบริเวณนี้ได้เปลี่ยนเป็นย่านการค้าขาย เรือนต่าง ๆ จึงถูกปรับให้เป็นลักษณะเรือนร้านค้า สำหรับเช่าเป็นห้องแถว และปรับให้เป็นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของย่านการค้าของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

ลักษณะเรือนไทใหญ่ย่านการค้าบนถนนสิงหนาทบำรุง โดยทั่วไปเป็นเรือนห้องแถวค้าขาย 2 ชั้นด้านหน้าชั้นล่างติดกับถนนสิงหนาทบำรุงสำหรับค้าขาย ชั้นสองสำหรับพักอาศัย ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ทั้งหลัง ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็งในท้องถิ่น (ไม้แดง) ทรงของตัวเรือนแตกต่างกันตามยุคสมัยในการสร้าง ทรงหลังคามีแบบหลังคาปั้นหยา และแบบหน้าจั่วมุงด้วยสังกะสี บางหลังยังคงเป็นสังกะสีที่นำเข้ามาจากพม่าซึ่งแข็งแรงจนถึงปัจจุบัน¹² องค์ประกอบของอาคารเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคาร เรือนร้านค้าบริเวณถนนสิงหนาทบำรุง ประกอบด้วย รูปแบบประตู-หน้าต่างแบบบานพับสองข้าง บางหลังมีซี่แบบลูกกรง รูปแบบช่องแสงทำด้วยไม้ลักษณะแตกต่างกันในแต่ละหลังทั้งใต้หลังคาในชั้นสอง ระเบียง ฝาบ้าน และรูปแบบหลังคา ชายคา และค้ำยัน มีทั้งหลังคาปั้นหยา หลังหน้าจั่ว หน้าจั่วมนิลา¹³

ก. เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่นเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในยุคแรก แบ่งออกตามอายุของอาคาร เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เรือนไทใหญ่อายุเกิน 100 ปี

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเรือนไทใหญ่อายุต่ำกว่า 100 ไม่เกิน 70 ปี

กลุ่มที่ 3 อายุเรือนไทใหญ่ ต่ำกว่า 70 ปี

ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 เรือนไทใหญ่อายุเกิน 100 ปี

1) บ้านจองอุพะค่าแวง (บ้านโบราณ ร้อยปี)

¹² ปุ่น เทียงบุรณธรรม และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการออกแบบเบื้องต้น และการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน”, 2553, หน้า 3-28 – 3-30

¹³ ปุ่น เทียงบุรณธรรม และคณะ, และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการออกแบบเบื้องต้น และการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน”, 2553, หน้า 3-31 – 3-33

บ้านโบราณ 100 ปี ตั้งบนถนนนิเวศพิศาล ทางไปสนามบินแม่ฮ่องสอน
เจ้าของปัจจุบันคือทนายท อาจารย์วัฒนา กวีวัฒน์ บ้านโบราณสร้างขึ้นใน
สมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณปี พ.ศ. 2429 อายุอาคาร 128 ปี ผู้สร้างจองอุพะค่า
แวง (แวง กวีวัฒน์) รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ สร้างด้วยไม้สัก
ขนาดใหญ่ เสาแต่ละต้นใช้ไม้ต้นเดียวตั้งแต่โคนเสาจนถึงปลายเสา ความ
ยาวของเสาต้นที่สูงที่สุดประมาณ 11 เมตร ภายในบ้านยังคงโครงสร้างเรือน
พื้นดินดั้งเดิม ครั้งหนึ่งสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นเคยมาพักบ้าน
หลังนี้ และสลักภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักฐานเอาไว้ ปัจจุบันพื้นที่บ้านด้านล่าง
เปิดเป็นร้านกาแฟสด

2) บ้านนายคำดูล ลูกจ้างบริษัท B.B.C (ร้านคิวเพรส)

เจ้าของปัจจุบันคือทนายท คุณชายบุญจิรา ทองเขียว เจ้าของร้านค้าสร้างขึ้น
ประมาณปี พ.ศ.2433 อายุประมาณ 120 กว่าปี รูปแบบสถาปัตยกรรมไท
ใหญ่ ลักษณะอาคาร 2 ชั้น โครงสร้างไม้ ผสมคอนกรีต พื้นบ้านทำด้วย
ไม้แดง หลังคาทรงปั้นหยา มุงสังกะสี มีลูกกรงช่องลมฉลุไม้ลายต่าง ๆ มี
ห้องโถงส่วนหน้าในชั้นสองเป็นที่พักอาศัยของเจ้าของ และชั้นล่างเปิดให้
เช่าร้านขายของ (ร้านเสื้อผ้า และร้านคิวเพรส)

3) บ้านยอดคำ คำนวนศิลป์ (ร้านอัญมณี)

บ้านยอดคำ คำนวนศิลป์ เจ้าของปัจจุบันคือทนายท คุณชายดวงรัตน์ รัตน
รำพึง ร้านอัญมณี สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ.2438 มีอายุประมาณ 110 กว่าปี สร้าง
โดย นายยอดคำ คำนวนศิลป์ รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ลักษณะอาคาร
เป็นบ้านแถว 3 คูหา โครงสร้างไม้ 2 ชั้น เดิมหลังคาทรงปั้นหยา และ
ภายหลังเปลี่ยนเป็นหลังคาจั่ว วัสดุ มุงด้วยสังกะสี ผนังมีการเจาะช่องแสง
ข้างหน้าต่างเพื่อระบายอากาศ ชั้นบนสำหรับพักอาศัย ชั้นล่างเปิดให้เช่าเป็น
ร้านขายของ ร้านอัญมณี ขายสินค้าของที่ระลึก

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเรือนไทใหญ่อายุต่ำกว่า 100 ไม่เกิน 70 ปี

4) ร้าน Crossroad (ฝับ)

สร้างโดย นายเจ๋งอ่อง ศิริกุล เจ้าของผองเครื่องเทศ ตระมะสลา อดีตเป็นร้านขายของชำ และอุปกรณ์ไฟฟ้า อายุอาคารมากกว่า 70 ปีปัจจุบันร้าน Crossroad เข้าเป็นร้านอาหารกึ่งผับ รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่เป็นอาคารเรือนแถวไม้ 3 ชั้น หลังคาทรงจั่วมุงสังกะสี ปัจจุบันชั้นแรก และชั้นที่สอง ปรับเป็นร้านอาหารและผับ ชั้นสองมีระเบียง ส่วนชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัย

5) บ้านยอดคำเรือนแก้ว (ร้านค้า)

ร้านละออ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น บ้านยอดคำเรือนแก้ว ขายสินค้าของที่ระลึก และยาสมุนไพร ผู้สร้างลุ่มหม่องปี และซื้อต่อโดยนายคำนึ่ง วรรณศิริ ฉายา กะลายอดคำ บ้านยอดคำเรือนแก้ว ตั้งสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2480 อายุ 70 กว่าปี รูปแบบอาคารเป็นเรือนร้านค้าแบบไต เป็นเรือนไม้ทั้งชั้นล่างและชั้นสอง ตัวบ้านมีลักษณะคล้ายบ้านแถว 3 คูหา แต่มีพื้นที่เชื่อมต่อทั่วถึงกันในบริเวณชั้นล่างใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัย ทรงหลังคาทรงจั่วครอบปั้นหยา มุงด้วยสังกะสีมีรายละเอียดของการฉลุไม้ประดับเชิงชาย และบริเวณชั้นบนมีระเบียงยื่นด้านหน้า ราวระเบียงมีลวดลายสานสลักที่สวยงาม

6) บ้านลุ่มล่างยะ (ร้านเสื้อผ้าแฟชั่น)

บ้านลุ่มล่างยะ ไม่ทราบปีที่สร้าง อายุอาคารประมาณ 80 กว่าปี รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น แบบเรือนห้องแถว 3 คูหา ชั้นบนมีที่มีระเบียงยื่นไปด้านข้าง หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยสังกะสี ปัจจุบันเปิดให้เช่าขายของ (ร้านเสื้อผ้า On air)

7) บ้านคุณตาจองโพยา (ร้านป่าตอง)

เจ้าของปัจจุบันคือทนายท คุณตาบุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์ สร้างโดยคุณตาจองโพยา สร้างประมาณปี พ.ศ. 2470 อายุประมาณ 80 กว่าปี รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ลักษณะเป็นอาคารไม้พักอาศัยกึ่งพาณิชย์ 4 คูหา โดยแบ่ง 1 คูหาชั้นล่างเป็นร้านค้า ชั้นบนมีระเบียงยื่นด้านข้าง โดยแยกหลังคาจากตัวบ้านหลักลักษณะเป็นบ้านแฝด 2 ชั้น มุงหลังคาสังกะสีจากพม่า เสาบ้านมีทั้งหมด 49 ต้น ตัวบ้านทำจากไม้เนื้อแดง ฝาบ้านทำจากไม้

สัก ปัจจุบันเปิดให้เช่าชั้นล่างใต้เรือนชาน (ร้านป่าต้อง เช่าเป็นร้านขายของที่ระลึก)

กลุ่มที่ 3 อายุเรือนไทใหญ่ ต่ำกว่า 70 ปี

8) บ้านขุนเลข ชำนาญกิจ (ร้านอาหารไฝ)

บ้านขุนเลข ชำนาญกิจ สร้างโดย ท่านขุนเลข กิจชำนาญ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2490 เจ้าของปัจจุบัน คือทนายท รศ.ประไพศรี ซ่อนกลิ่น ปัจจุบันร้านอาหารไฝ เช่าทำร้านอาหาร รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยสังกะสี ชั้นล่างเป็นร้านอาหาร ส่วนชั้นบนเป็นที่พักอาศัย มีหน้าต่างไม้ฝาไหล และฝาไม้ช่องลม ปัจจุบันเปิดให้เช่าเป็นร้านอาหารมากกว่า 30 ปีแล้ว (ร้านอาหารไฝ)

9) ร้านเอนยายแก้ว (ร้านอาหาร)

ร้านอาหารเอนยายแก้ว สร้างโดยยายแก้ว สร้างประมาณปี พ.ศ. 2500 อายุประมาณ 50 กว่าปี ปัจจุบันถูกเช่าทำร้านอาหารชื่อ เอนยายแก้ว และปรับปรุงใหม่แต่ยังคงรูปแบบเดิม รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนมีระเบียงโดยรอบ และผนังมีช่องระบายอากาศเป็นซี่ลูกกรง

10) อาคาร ร.ส.พ. เมืองแม่ฮ่องสอน (ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน)

อาคาร ร.ส.พ. เดิมเป็นบ้านของแม่เฒ่าจ่องโองเป็นผู้สร้าง ไม่ปรากฏปีที่สร้าง เป็นอาคาร ร.ส.พ. ซึ่งย่อมาจาก ราชพัสดุ พอ อาคาร ร.ส.พ ได้ปิดตัวลง ก็ได้คืนให้กับกรมธนารักษ์ ปัจจุบัน อาคาร ร.ส.พ. หลังนี้อยู่ในความครอบครองของกรมธนารักษ์¹⁴ ในปี พ.ศ. 2552 เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ปรับปรุงอาคาร และจัดให้เป็นศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน สำหรับให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอน และ

¹⁴ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. 2551 , 2551, หน้า 1046

จัดแสดงนิทรรศการมรดกวัฒนธรรมไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน¹⁵ ลักษณะสถาปัตยกรรมโครงสร้างบ้านที่มีลักษณะแบบเรือนร้านค้า 2 ชั้นแบบไทใหญ่ โดยใช้ไม้ก่อสร้างทั้งหลัง หลังคาทรงจั่ว มีระเบียงรอบอาคาร ภายในยังคงสภาพเดิมหลังจากการปรับปรุงใหม่

ง. แผนผังและลักษณะทางศิลปะสถาปัตยกรรม

เรือนไทใหญ่ดั้งเดิม มีการวางผังของตัวเรือนจะมีทิศทางแบบขวางตะวัน รูปแบบการวางผังจะวางแนวแกนเรือนไปตามทิศเหนือ และทิศใต้ของพื้นที่ดิน ดังนั้นการสร้างบ้านแบบ “วางเรือนขวางตะวัน” จะทำให้บ้านสามารถรับแสงแดดที่สาดส่องมาให้ความอบอุ่นได้อย่างดี สร้างตามความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศท้องถิ่น ส่วนลานบ้านแบบไต จะมีการแบ่งพื้นที่ใช้สอย โดยเป็นที่ตั้งของบ่อน้ำไว้ใช้อุปโภค บริโภค เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 ม. ลึก 6-10 ม. เล้าสัตว์ เป็นอาคารโล่งไม่มีฝาผนัง มุงหลังคาด้วยตองติง หลอมข้าว ปลุกแยกออกมาจากตัวเรือน ยกใต้ถุนสูงไว้เก็บเครื่องมือการเกษตรคร้าว (ส่องไฟ) และส้วม ลานบ้านยังใช้ปลูกพืชไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว ใช้สำหรับตากแห้งอาหาร เช่น ถั่วเน่า รั่ว ที่กินใช้บอกอาณาเขตเท่านั้น

ส่วนหลังมุงด้วยตองติงซึ่งหาได้ในท้องถิ่น หลังคาทรงสูงชันประมาณ 45 องศา เนื่องจากต้องป้องกันฝนถึงแปดเดือน ตามสภาพอากาศในอดีต¹⁶

ประเภทเรือนเครื่องผูก มี 2 รูปแบบ คือ

- 1) เอนโทลงสองส่อง บ้าน 2 หลัง ที่มีหลังคาเชื่อมต่อกันด้วยรางรินตรงกลาง มีส่วนประกอบ คือ ชาน คร้าว หรืออาจแยกคร้าวออกไปต่างหาก มักเป็นบ้านของครอบครัวขนาดใหญ่
- 2) เอนโทลงตอยเหลียว มีหลังคาเดี่ยว สำหรับครอบครัวขนาดเล็ก ขนาดขึ้นอยู่กับฐานะเจ้าของบ้าน¹⁷

¹⁵ ปูน เทียงบูรณธรรม และคณะ, และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการออกแบบเบื้องต้น และการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน”, 2553, หน้า 3-87 – 3-89

¹⁶ สัมภาษณ์ อาจารย์ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประชาชนไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน, 15 สิงหาคม 2556

¹⁷ ปูน เทียงบูรณธรรม และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “โครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน ”, 2553, หน้า 3-23

ทั้งนี้ยังมีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้ในครัวเรือนอย่างเป็นเอกลักษณ์และสอดคล้องกับวิถีชีวิต ซึ่งไม่ละทิ้งความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนา นั่นคือส่วนที่เป็นหิ้งพระ หรือ เข่งเจ้าพารา ห้องโถงรับแขก หรือ ห้องข้ามแขก มีไว้สำหรับโอกาสรับแขกงานบวชส่งลงลูกชาย หลานชาย หรือญาติพี่น้อง ลักษณะของชาวหิ้งหม้อน้ำ หรือ เข่งน้ำ สำหรับรับแขกที่มาเยี่ยมบ้าน เป็นส่วนที่แสดงถึงความมีน้ำใจ และมิตรของคนไต ที่ชัดเจน

ภาพที่ 5.3 ลักษณะเฮิน โหลงสองส่อง จำลอง (กรอบครัวขนาดกลาง และขนาดใหญ่)

ที่มา : หนังสือ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน .ใน โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม, 2549

และองค์ประกอบ และพื้นที่ใช้สอยในอื่น ๆ ตามการเรียกในภาษาไตประกอบด้วย ดังนี้¹⁸

- เฮิน โหลง คือ ครัวเรือนใหญ่
- ลูก คือ ห้องนอน
- ห้องข้ามแขก คือ โถงรับแขก
- หัวแข่งหมา คือ เรือนชาน
- ส่องไฟ คือ ห้องครัว
- หยองข้าว คือ ยุงข้าว
- เข่งน้ำ คือ หิ้งหม้อน้ำ
- เข่งเจ้าพารา คือ หิ้งพระ

¹⁸ ปุ่น เทียงบูรณธรรม และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “โครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน ”, 2553, หน้า 3-23

- ขึ้นไหล คือ บันได
- ส่วนส้วม และห้องน้ำจะสร้างแยกออกมาต่างหากในที่ลับตา หรือหลังบ้าน

จากลักษณะเด่นของเรือนไตโบราณ ปัจจุบันยังคงปรากฏ และใช้ประโยชน์ตามวิถีชีวิตในหมู่บ้านไตแถบชานเมือง และชนบทของเมืองแม่ฮ่องสอน เช่น หมู่บ้านปางหมู หมู่บ้านดั้งเดิม และเป็นหมู่บ้านแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน

สำหรับเรือนแบบไทใหญ่ หรือเรือนไตในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะบนถนนสิงหนาทบำรุง มีลักษณะเฉพาะที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่บริเวณนี้ในอดีต ในระยะแรก ถนนสิงหนาทบำรุง คือ ชุมทางการค้า สถานที่ค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตร ของป่า งานหัตถกรรม หรือสินค้าจากต่างถิ่น อาทิ สินค้าจากฝั่ลาว จีนยูนาน อินเดีย พม่า นำเข้ามาโดยพ่อค้าต่างชาติ เช่น พ่อค้าชาวพม่า ชาวไทใหญ่ ชาวตองกู กะเหรี่ยง อินเดีย โดยใช้เส้นทางแม่น้ำ แม่น้ำปายที่เชื่อมกับแม่น้ำสาละวินจากฝั่พม่าสู่เส้นทางค้าขายทางทะเล แถบเมืองมะละแหม่ง หรือทางบก ตามเส้นทางเดินของพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง¹⁹ และยังเป็นพื้นที่ตั้งของบ้านของข้าราชการระดับสูง ที่มารับราชการที่เมืองแม่ฮ่องสอน รวมถึงพ่อค้า คหบดีในอดีตที่ให้การอุปถัมภ์วัดต่างๆ ภายในเมืองแม่ฮ่องสอน จึงทำให้เรือนแบบไทใหญ่บนถนนสิงหนาทบำรุงมีลักษณะเฉพาะตัวเรือนมีขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้ มุงด้วยสังกะสี บริเวณบ้านกว้างขวาง ตามฐานะของผู้สร้าง บางหลังประกอบธุรกิจร้านค้า ห้าง หรือโรงแรมขนาดเล็กตั้งแต่อดีต และปัจจุบันบริเวณนี้ได้เปลี่ยนเป็นย่านการค้าขาย เรือนต่าง ๆ จึงถูกปรับให้เป็นลักษณะเรือนร้านค้า สำหรับเช่าเป็นห้องแถว และปรับให้เป็นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของย่านการค้าของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน ลักษณะเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่อยานการค้าบนถนนสิงหนาทบำรุง โดยทั่วไปเป็นเรือนห้องแถวค้าขาย 2 ชั้นด้านหน้าชั้นล่างติดกับถนนสิงหนาทบำรุง สำหรับค้าขาย ชั้นสองสำหรับพักอาศัย ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ทั้งหลัง ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็งในท้องถิ่น (ไม้แดง) ทรงของตัวเรือนแตกต่างกันตามยุค

¹⁹ พิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน, วารสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ, ฉบับที่ 2 (เชิงใหม่ : ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์ , 2556) หน้า 3-4

สมัยในการสร้าง ทรงหลังคามีแบบหลังคาปั้นหยา และแบบหน้าจั่วมุงด้วย
สังกะสี บางหลังยังคงเป็นสังกะสีที่นำเข้ามาจากพม่าซึ่งแข็งแรงจนถึงปัจจุบัน²⁰

ภาพที่ 5.4 เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ย่านการค้าบนถนนสิงหนาทบารุง

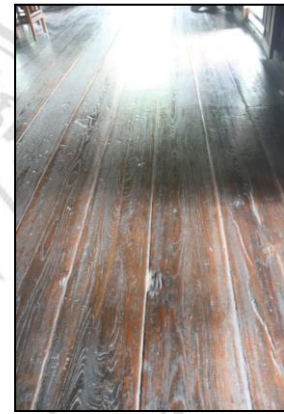
ภาพที่ 5.5 หลังคาสังกะสีอังกฤษ จากพม่า

ภาพที่ 5.6 ลึกลงหลังคาโบราณ จากประเทศอังกฤษ

²⁰ ปูน เทียงบูรณธรรม และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “โครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน ”, 2553, หน้า 3-28 – 3-30

องค์ประกอบของอาคารเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคาร เรือนร้านค้าบริเวณถนน สิงหนาทบำรุง ประกอบด้วย รูปแบบประตู-หน้าต่างแบบบานพับสองข้าง บางหลังมีซี่แบบลูกกรง รูปแบบช่องแสงทำด้วยไม้ลักษณะแตกต่างกันในแต่ละหลังทั้งใต้หลังคาในชั้นสอง ระเบียง ฝาบ้าน และรูปแบบหลังคา ชายคาและค้ำยัน มีทั้งหลังคาปั้นหย่า หลังน้ำจั่ว หน้าจั่ว มณีลา²¹

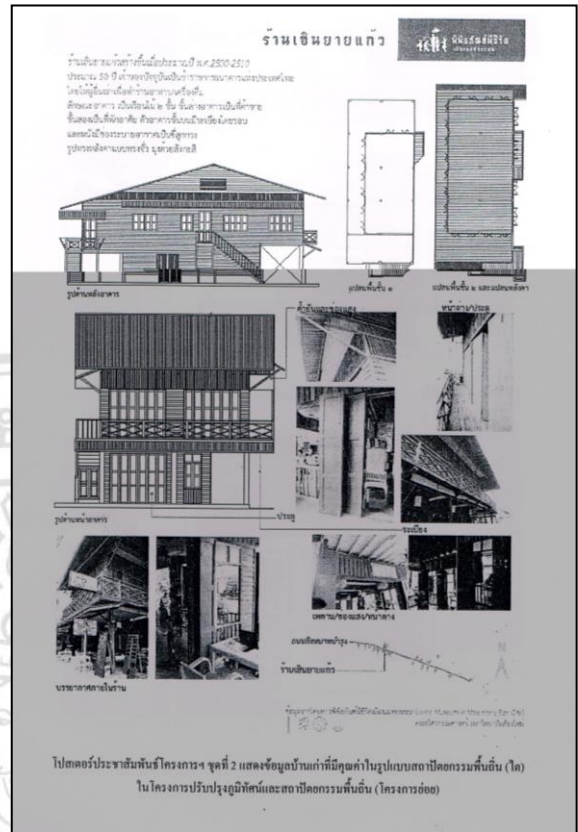
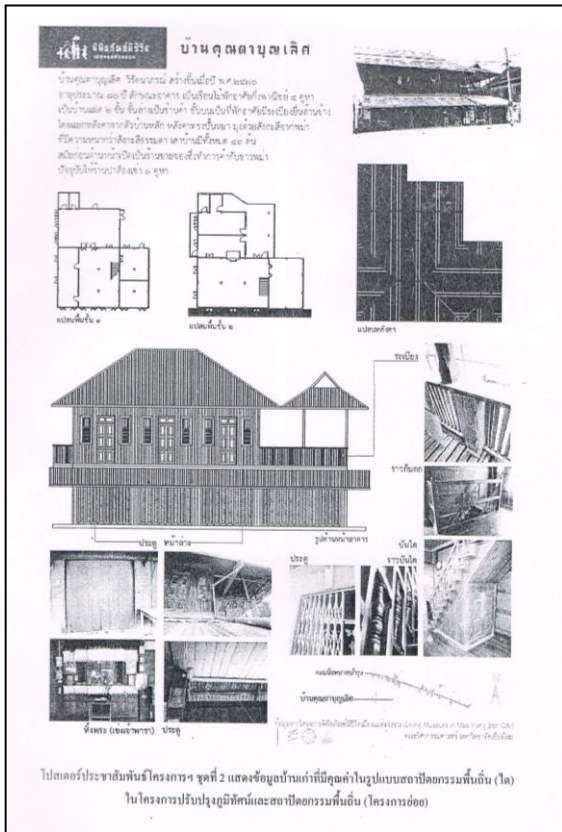

ภาพที่ 5.7 ฝาบ้าน ประตู ทำจากไม้พื้นถื่นไม้แดง ไม้สัก

ภาพที่ 5.8 พื้นบ้าน ทำจากไม้สักที่มีขนาดใหญ่ และสูง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

²¹ ปุ่น เทียงบุรณธรรม และคณะ, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “โครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน ”, 2553, หน้า 3-31 – 3-33

ภาพที่ 5.9 ตัวอย่างลักษณะเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่
 หลังที่ 1 บ้านอาจารย์บุญเลิศ (ร้านป่าต้อง)
 หลังที่ 2 ร้านเอนชายแก้ว
 ที่มา : รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 โครงการ การ
 ออกแบบเบื้องต้น และการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับ
 พิพิธภัณฑน์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน, 2553.

ภาพที่ 5.10 ตัวอย่างลักษณะเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่
 หลังที่ 1 บ้านอาจารย์บุญเลิศ (ร้านป่าต้อง)
 หลังที่ 2 ร้านเอนชายแก้ว
 ที่มา : รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 โครงการ การ
 ออกแบบเบื้องต้น และการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับ
 พิพิธภัณฑน์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน, 2553.

หน้า 3-56, 3-58

หน้า 3-56, 3-58

Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

แผนที่แสดงที่ตั้งเรือนแบบไทใหญ่ กลุ่มเรือนร้านค้า เรือนพื้นถิ่นบนถนนสิงหนาทบำรุง

แผนที่ 5.1 ตั้งเรือนแบบไทใหญ่ ย่านถนนสิงหนาทบำรุง ทั้ง 15 แห่ง
ที่มา : ปรับจาก วารสาร เมืองแม่ฮ่องสอน, วารสารเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอนและส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงเคารพ, ฉบับที่ 2 เดือนมกราคม พ.ศ. 2556

(2) วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

องค์ความรู้ในเส้นทางการเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา สามารถสรุปองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับวัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนาที่สะท้อนผ่านแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่มีหลักฐานเหลืออยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ดังนี้

ก. ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมไทใหญ่ วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนาในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

นับตั้งแต่จัดตั้งหมู่บ้านแม่ฮ่องสอน หรือแม่ฮ่องสอน อยู่ภายใต้การดูแลของเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่อดีต หมู่บ้านแม่ฮ่องสอนเกิดจากการรวบรวมชาวไทใหญ่

ในบริเวณนี้ โดยเจ้าแก้วเมือง ยุคของพระยาเชียงใหม่ พระเจ้ามโหตรประเทศ²² ประกอบกับการอพยพย้ายถิ่นของคนไต(ไทใหญ่)จากเมืองต่าง ๆ ฝั่งตะวันตกของรัฐฉาน ประเทศพม่า ช่วงปี 2399 เมืองแม่ฮ่องสอนเข้าสู่ระบบเมือง และถูกจัดการปกครองใหม่ในช่วงของเจ้าอินทวิชยานนท์ และยกให้เป็นเมืองหน้าด่านของเชียงใหม่ตะวันตก²³ แต่การเดินทางไปเมืองเชียงใหม่ในยุคดังกล่าวยังคงลำบาก และไกลกว่าเมื่อเทียบกับการเดินทางไปเมืองท่าทางทะเลของหัวเมืองมอญ อย่างมะละแหม่งหรือมะละแหม่ง ประเทศพม่า โดยทางเรือ แม่น้ำปาย ออกสู่ม่าน้ำสาละวิน ซึ่งขณะนั้นพม่าอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ พ.ศ. 2369²⁴ จึงให้เกิดการค้าขายระหว่างเมืองจนเป็นชุมทางการค้าขายสินค้าอีกพื้นที่หนึ่ง จากประเทศพม่า จึงทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนมีคนไทยเชื้อสายไทใหญ่ เป็นคนกลุ่มใหญ่ของเมืองนี้ มากไปกว่านั้นวัฒนธรรมประเพณี จารีต ธรรมเนียม ต่าง ๆ ถูกนำมาพร้อมกับการย้ายถิ่นฐาน ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความเชื่อในการทำบุญของคนไทใหญ่ วัดโบราณสถาน จึงถูกสร้างขึ้นตามความเชื่อความศรัทธา พร้อมกับพิธีกรรมประเพณี ตลอดทั้งปี ประกอบความศรัทธาของเจ้าเมือง พ่อค้า คหบดีคนไทใหญ่ ที่นิยมอุปถัมภ์ค้ำจุนพุทธศาสนาด้วยการสร้างวัด สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ภายในวัด โดยมีมูลเหตุหลายประการ ดังนี้

พญาสิงหนาทราชาสร้างเจดีย์ธาตุองค์ที่ 2 ที่วัดพระธาตุคอกยงมูเพื่อฉลองและเป็นอนุสรณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน ในปีพ.ศ. 2417 และพญาสิงหนาทราชาสร้างองค์พระนอน มี 2 ประการคือ เพื่อเป็นอนุสรณ์ ที่ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน ท่านได้รับพระราชทานนามว่า “พญาสิงหนาทราชา” เมื่อ พ.ศ. 2417 อีกทั้งเป็นการเฉลิมฉลองในวาระที่หมู่บ้านแม่ฮ่องสอนได้รับ

²² โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. 2551 , 2551, หน้า 44 - 46

²³ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว , จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์ , 2542), หน้า 20

²⁴ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. 2551 , 2551, หน้า 53 - 54

การยกฐานะขึ้นเป็นเมือง และท่านเป็นผู้เกิดวันอังคารจึงสร้างองค์ไสยาสน์ (พระนอน) ขึ้นให้เป็นพระประธาน คู่บ้านคูเมืองให้เป็นที่สักการะกราบไหว้บูชา ของชาวเมืองแม่ฮ่องสอน

พญาสิงหนาทราชา และเจ้านางเม็ยะ ได้สร้างศาลาการเปรียญวัดจองคำ ในปี พ.ศ. 2496 เมื่อแรกสร้างมีลักษณะเป็นแบบสถาปัตยกรรมพม่าโดยทั่วไป เรียกว่า ปราสาทเรือนไม้ หลังคาสร้างด้วยสังกะสีแกะสลักกลายเป็นซุ้มปราสาท มีมุขบันได 2 ข้าง ภายในอาคาร แบ่งเป็นส่วนที่เป็นวิหารประดิษฐานพระประธานมุข 2 ข้างเป็นเสนาสนะและด้านหน้าเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์อย่างศาลาการเปรียญอาคารวัดจองคำ ซึ่งสร้างไว้ ต่อมาวัดเกิดชำรุดทรุดโทรม

เจ้านางเม็ยะ ชายาพญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืององค์ที่ 2 ได้สร้างองค์พระนอนยาว 11 เมตร 90 เซนติเมตร ต่อจนสำเร็จเรียบร้อย และจัดงานฉลองครั้งยิ่งใหญ่พร้อมกันทั้ง 3 อย่าง คือ 1. องค์พระนอน 2. พระยืนปางห้ามญาติกลาง ภูเขาอยู่ที่ศตวันตกวัดพระนอน 3. ศาลา 9 ห้อง (ปัจจุบันชำรุดแล้ว) และสร้างส่างซึ้งหรือสิ่งคู่ใหญ่ตัวใหญ่ ในปี พ.ศ. 2430 หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2432 ได้ศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ และเจดีย์ 6 องค์ที่วัดม่วยต่อ

พญาพิศาลฮ่องสอนบุรี ได้สร้างอุโบสถแห่งแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่วัดพระนอน ในปี พ.ศ. 2469 ลูกจองห่วนนะ ลูกจองโหย่า จองมั่ง ร่วมกับนางมณีเหยน กลุ่มผู้อุปถัมภ์วัดหัวเวียง ได้อัญเชิญเจ้าพลาละแข่งมาจากพม่า ในปีพ.ศ. 2416 นายห่วนนะเป็นเศรษฐีใจบุญผู้หนึ่ง ซึ่งได้ จนได้รับขนานนามว่าจองอุพะค่า หมายถึงเศรษฐีผู้อุปการะแก้ววัด

ขุนเพียรพิรุณกิจ และแม่จองเฮือน ภรรยา ได้ร่วมกันสร้างเจดีย์ธาตุที่วัดจองกลางเพื่อรำลึกถึงลูกชายที่เสียชีวิต โดยนำช่างจากพม่ามาสร้างเจดีย์ที่วัดจองกลางขึ้นในพ.ศ. 2457

นายส่วยจิ่ง นางยูน ตริทองได้สร้างซุ้มประตูทางเข้าไปสู่ศาลาการเปรียญ หรือที่เรียกว่า “ส่างหว่าง” ในปี พ.ศ. 2484 เพื่อเป็นการทำบุญ ด้วยเหตุผลตามความเชื่อ เนื่องจากเชื่อกันว่าถ้าสวมรองเท้าเข้าไปในวัดนอกจากจะไม่เคารพสถานที่แล้ว เวลาเดินออกจากวัดนั้นยังมีดินมีทรายติดรองเท้าไปด้วยถือว่าเป็นบาป

มาก และเพื่อไม่ให้ นำสิ่งสกปรก สิ่งไม่ดีไม่งามทั้งหลายเข้าไปในวัด เป็นที่มา ในการสร้างสว่าง

ลุงจองค์ช่วย ผื่นอุตะมะ คหบดีชาวแม่ฮ่องสอน จึงทำการรื้อถอนอาคารวัด จองค์ ในปี พ.ศ. 2496 เดิมแล้วปลูกสร้างขึ้นใหม่ ใน เป็นรูปแบบศิลปะพม่า ผสมผสานศิลปะไทใหญ่ หลังคามุงด้วยไม้เกล็ด มียอดปราสาท 7 ชั้น กว้าง 20 เมตร ยาว 24 เมตร การปฏิสังขรณ์วัดจองค์ ได้ใช้ประโยชน์ต่อมาเพียง 17 ปี เกิดอัคคีภัยไฟไหม้ทิ้งหลัง

ข. วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนาช่วงเริ่มต้นที่ปรากฏในเมือง แม่ฮ่องสอน (ตั้งหมู่บ้านแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ. 2374 ถึง พ.ศ. 2476 การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย) ดังนี้

วัดจองค์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2370 วัดจองค์เป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นวัดแรกของ เมืองแม่ฮ่องสอน หลักฐานการขุดค้น แผ่นเงินจารึกความว่า วัดจองค์ ครั้งเมื่อ ไฟไหม้ สถาปัตยกรรมไทใหญ่เมื่อแรกสร้าง คือ ศาลาการเปรียญไม้ปัจจุบันไม่ เหลือร่องรอย เพราะไฟไหม้ และการบูรณะหลายครั้ง คงเหลือสถาปัตยกรรม ในยุคเริ่มต้น คือ วิหารหลวงพ่อโต ประดิษฐานเจ้าพราโหลง หรือหลวงพ่อโต สร้างในปี พ.ศ. 2469

วัดพระธาตุคอกงมู สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2403 สถาปัตยกรรมไทใหญ่เมื่อแรก สร้าง คือ เจดีย์องค์ใหญ่ ที่ บรรจุพระธาตุของมหาโมคคัลลานะ จากเมืองมะละ แหม่ง โดย พระอุปถัมภ์เตี้ย ชาวพม่า พร้อมกับ ระฆังทองเหลือง และสิ่ง 1 คู่ ต่อมอม 1 คู่ และในปี พ.ศ. 2417 พญาสิงหนาทราชา ได้สร้างเจดีย์องค์เล็ก เพื่อ ฉลอง และเป็นอนุสรณ์สถานหลังจากที่ถูกแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน โดย พระเจ้าอินทวิชยานนท์ ภายในบรรจุพระธาตุของสารีบุตร โดยพระอุ่อ่งเตี้ยกะ นำมาจากเมืองมณฑล ประเทศพม่า

วัดหัวเวียง สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2406 สถาปัตยกรรมไทใหญ่เมื่อแรกสร้าง คือ ศาลาการเปรียญ 7 หลังปัจจุบันถูกรื้อถอน คงเหลือสถาปัตยกรรมในยุคเริ่มต้น คือ พระพุทธรูป 5 องค์ในศาลาการเปรียญหลังใหม่ และศาลาจำศีลไม้หลังคา มุงสังกะสีจากพม่า ในปี 2416 ลุงจองค์โพหญา และลุงจองค์หวนะ พร้อมคณะ ศรัทธาได้สร้างวิหารเจ้าพราละแฉ่ง เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใหญ่

“มหามุนี หรือพราละแข่ง” นำมาจากเมืองมณฑลทะเล โดยแบ่งเป็น 9 ท่อน มาประกอบที่วัดพระนอน นำมาทางเรือผ่านแม่น้ำปาย และแม่น้ำสาละวิน

วัดจองกลาง เดิมเป็นพื้นที่ศาลาที่พักจำศีลของคนที่มาจำศีลวัดจองคำ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2410 สถาปัตยกรรมไทใหญ่เมื่อแรกสร้าง คือ ศาลาการเปรียญ โดยขุนเพียรพิรุณกิจ เศรษฐีของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและคณะศรัทธา ในปี พ.ศ. 2457 ขุนเพียรพิรุณกิจ และแม่จางเฮือน ได้สร้างเจดีย์ธาตุ โดยสถาปนา

วัดพระนอน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2418 สถาปัตยกรรมไทใหญ่เมื่อแรกสร้าง คือ พระพุทธรูปปางไสยาสน์ พระประธานในศาลาการเปรียญวัดพระนอน โดยเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน คนแรก พญาสิงหนาทราชา สร้างขึ้นเป็นถาวรวัตถุที่เป็นมงคลแก่เมืองแม่ฮ่องสอน และเป็นการเฉลิมฉลองที่หมู่บ้านแม่ฮ่องสอนยกฐานะเป็นเมือง สมัยต่อมาชายของท่านมีนามว่า เจ้านางเม็ยะ ขึ้นครองเมือง เป็นเจ้าเมืององค์ที่ 2 ซึ่งท่านจึงสร้างองค์พระนอนยาว 11 เมตร 90 เซนติเมตร ต่อจนสำเร็จเรียบร้อย และจัดงานฉลองครั้งยิ่งใหญ่ พร้อมกันทั้ง 3 อย่าง คือ 1. องค์พระนอน 2. พระยืนปางห้ามญาติกลางภูเขาอยู่ทิศตะวันตกวัด 3. ศาลา 9 ห้อง (ปัจจุบันชำรุดแล้ว) ในปี พ.ศ. 2430 เจ้านางเม็ยะ ชายาพญาสิงหนาทราชา ได้สร้าง ส่างซี หรือสิงห์คู่ใหญ่ตัวใหญ่ และในปี พ.ศ. 2469 พญาพิศาลฮ่องสอนบุรี ได้สร้างอุโบสถแห่งแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดม่วยต่อ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2432 สถาปัตยกรรมไทใหญ่เมื่อแรกสร้าง คือ ศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ และเจดีย์ 6 องค์โดยเจ้านางเม็ยะ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนในสมัยนั้น และคณะศรัทธา ซึ่งเจ้าอาวาสรูปแรกซึ่งย้ายมาจากวัดม่วยต่อ อำเภอหมอกใหม่ รัฐฉานในประเทศพม่า จึงนำเอาชื่อวัดม่วยต่อมาใช้ด้วย ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “จองหม่วยต่อ”

วัดก้าก่อ เดิมตั้งอยู่บริเวณเชิงพระธาตุคอกของมูทางทิศใต้ ต่อมาได้ย้ายมาตั้งทางทิศตะวันออกเพื่อให้ใกล้แหล่งชุมชน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2433 สถาปัตยกรรมไทใหญ่เมื่อแรกสร้าง คือ ไม่ปรากฏหลักฐานการบันทึกหลักฐานที่ปรากฏ เจดีย์ธาตุเก่าองค์เล็ก ใกล้กับเจดีย์ธาตุองค์ใหญ่ ในปี พ.ศ. 2484 ได้สร้างซุ้มประตูทางเข้าไปสู่ศาลาการเปรียญ หรือที่เรียกว่า “ส่างหว่าง” โดยนายส่วยจิ่ง นางยูน ศรีทอง

ค. แผนผังและลักษณะทางศิลปะสถาปัตยกรรม

วัดแบบไทใหญ่ มีลักษณะภายในอาคารวัดหลังหนึ่งแบ่งออกเป็นหลายห้อง เช่นห้องนอนสำหรับหัวหน้า (พระ) ห้องนอนสามะหนะ (สามเณร) ห้องโถง หรือโรงทานสำหรับศรัทธาร่วมทำบุญ ซึ่งแบ่งระดับเป็นชั้นลดหลั่นกันไปห้องที่อยู่สูงที่สุดเป็นห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์พระประธานและอื่นๆ ตกแต่งประดับด้วยลวดลายไต (ไทใหญ่) สมัยก่อน มีเชิงเทียนสำหรับวางข้าว ถวายพระพุทธรูป และวางกระถางรูปเทียน และมีตู้เก็บหนังสือ พระไตรปิฎก ซึ่งเรียกว่า “ตู้ปิฎกเกี้ยว” มีตู้ใส่กับข้าว “เข่งหอม” สำหรับญาติโยมใส่จันทน์ “ลองหอม” ภายในบริเวณวัดจะสร้างห้องน้ำห้องส้วม ศาลาสำหรับคนเฒ่าจ่า ศิลนอนวัดทั้งชายและหญิง มีบ่อน้ำใช้อาบ และบริโศก บางแห่งสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์ไว้ในบริเวณวัด บางวัดจะสร้างสิงห์ไว้ข้างหน้าประตูด้านละ 1 ตัว บางแห่งเป็นรูปยักษ์²⁵

วัดแบบไทใหญ่ในเมืองแม่ฮ่องสอน มีลักษณะทั่วไป คือ บริเวณวัดไม่แยกเขต พุทธาวาส และสังฆาวาสออกจากกัน ใช้อาคารในลักษณะอนุสาวรีย์หรืออาคารใหญ่หลังเดียวใช้เป็นที่ตั้งวิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิร่วมกัน อาคารต่างๆในวัดมีลักษณะลอยตัวยกพื้นสูง ไม่มีเขตกำแพงแก้วกั้นพื้นที่พุทธาวาส ประกอบด้วยลักษณะทางศิลปะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่²⁶

ศาลาการเปรียญ ลักษณะอาคารยกพื้นสูง เป็นวิหารไม้หลังคาซ้อนชั้นแบบยกคอสองชั้น และทั้งชายคาสามตอนหรือที่เรียกว่า หลังคาแบบสองคอสองชาย ตามลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทใหญ่ บางแห่งมีการประดับยอดปราสาทตกแต่งด้วยไม้ หรือโลหะฉลุลาย

วิหาร ลักษณะเป็นอาคารขนาดเล็กติดอยู่กับองค์เจดีย์ธาตุ หลังซ้อนชั้นประดับชายคาด้วยสังกะสีฉลุ หรือไม้ฉลุลายไต ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะพม่าไทใหญ่

²⁵ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม. วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, (ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์, 2551), หน้า 12

²⁶ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม. วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, (ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์, 2551), หน้า 13

เจดีย์ ลักษณะองค์พระธาตุเจดีย์ จะเป็นเจดีย์แบบพม่ามอญมีทั้งแบบองค์เจดีย์เดี่ยว และเจดีย์กลุ่มอันประกอบด้วยพระเจดีย์องค์ใหญ่เป็นองค์ประธาน ล้อมรอบด้วยเจดีย์เล็กโดยรอบ 8 องค์ หรือ 4 องค์ หรือซุ้มจระนม ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะพม่าไทใหญ่

อุโบสถ สถานที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์มีบางวัดมีลักษณะแตกต่างกัน แต่ปัจจุบันมีการสร้างอุโบสถเป็นอาคารติดพื้น โครงสร้างคล้ายอุโบสถแบบภาคกลาง แต่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบแตกต่างกันของท้องถิ่น และประดับชายด้วยไม้หรือโลหะนวลลาย ลวดลายใต้

สถาปัตยกรรมอื่นๆ ที่เน้นลักษณะฝีมือช่างเป็นพิเศษ เช่น ส่างหว่าง(ซุ้มทางเดินเข้าสู่ศาลาการเปรียญ) ศาลาทรงน้ำพระ และเว็จกุฎิ วิหารของวัดสำคัญ ๆ นิยมตกแต่งลวดลายด้วยศิลปะการปิดทองประดับกระจกสี

งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมทางศาสนาได้แก่ งานลายใต้ (งานฉลุไม้ และสังกะสี) ลักษณะทั่วไปของงานลายใต้ คือ งานฉลุไม้ หรือสังกะสี เพื่อให้เกิดลวดลายที่สวยงาม นิยมใช้ในงานพุทธศาสนา งานที่สวยงาม และเป็นงานที่สร้างอยู่คู่กับวัดหรือ โบราณสถานของไทใหญ่ และเมื่อมีผู้คนมาพบเห็นก็อยากจะเข้าไปชมภายในโบราณสถาน หรือภายในวัดที่มีการประดับด้วยลายใต้มี ผู้ประดิษฐ์เรียกว่า สล่า โดยมีวิธีการทำ สมัยก่อนนิยมทำลายด้วยการใช้ดินสอ ไล่สีดำและสีขาวหรือสีเหลืองและเขียนด้วยกระดาษสาและทาด้วยปูนขาวมัน จะมีความทนและแข็งแรง ในการเขียนลายใต้นั้นจะมีการวาดลายเองเมื่อวาดลายเสร็จแล้ว ก็จะนำเอาแผ่นเหล็กหรือแผ่นทองแดง มาทาบกับกระดาษที่เขียนลายใต้ โดยการนำเอากระดาษที่วาดรูปลายใต้ไว้ข้างบนแผ่นเหล็กหรือแผ่นทองคำ จากนั้นก็ทำการแกะตามลายที่วาดไว้บนกระดาษ โดยมี ขอนไม้มารองไว้

ลายใต้ที่นิยมในปัจจุบัน ในปัจจุบันจะนิยมทำลายต่างๆ ดังนี้

- 1) ลายหมอกนอนเคอ ลายที่ใช้จะเป็นลายโหลงเป็นหมอกนอนเคอและลายคองลักษณะเป็นโหลงติดกับหมอกนอนเคอ
- 2) ลายปานชอย ลายที่ใช้เป็นลายหย่อนลงมามีทั้งกลีบใหญ่และกลีบเล็กแล้วแต่จะมีการใช้ในลักษณะอย่างไรตามที่ต้องการ

- 3) ลายปานพอง ลายที่ใช้จะเป็นลายโค้งเล็กและโค้งใหญ่จะมีลักษณะเป็นกลีบหรือจะเป็นทาบกันไปและจะทำให้มีขนาดใหญ่ขึ้นไปเรื่อย ๆ และจะมีกลีบที่สวยงามและเมื่อนำมาต่อกันก็จะเป็นกลีบดอกที่สวยงามมากและนำมาทับกันก็จะเป็นกลีบดอกที่ต่อ ๆ กันไปเรื่อย ๆ ถ้าลายลงด้านใต้กลีบดอกก็จะกลับลงแล้วแต่จะใช้ของแต่ละวัดและคนสั่งทำลายปานพองเช่นจะเอา 5 ช่วง จะทำขึ้นเหนือขึ้นไปจะมี 1 ช่วง 2 ช่วง ถ้าจะทำลงข้างล่างลงมากก็จะมี 1 ช่วง 2 ช่วงแล้วแต่หรือจะทำลายปานพอง 7 ช่วง 5 ช่วง 3 ช่วง 2 ช่วง 1 ช่วงที่นิยมทำที่วัดก็จะมีลายปานพอง 9 ช่วง 7 ช่วง 5 ช่วง 3 ช่วงแล้วแต่ทางวัดหรือผู้มีจิตศรัทธาจะให้ทำถวายวัดถ้าเป็นมุมของวัดหรือพระเจดีย์จะทำปานพอง 7 ช่วง 5 ช่วงส่วนมากจะเป็น 7 ช่วง กับ 9 ช่วง
- 4) ลายกะหรั่งต้อง ทำขึ้นไว้ตามมุมที่เป็นสามเหลี่ยม (เจ๋ง) ของวัดจะใช้ลายนกลายพญานาคหรือลายลิง
- 5) ลายมุกู้ ส่วนมากจะทำบ้านเจ้าบ้านเจ้าขุนและทำของเจ้าของขุนลายที่ใช้จะเป็นลายดอกบัวดอกนอนเคอ ดอกผักกาดดอกผักคะน้า
- 6) ลายมุก้อ้าส่วนใหญ่จะเป็นลาย 2 ช่วงด้านซ้ายและด้านขวาทำด้านละ 1 ช่วง 2 ด้านข้างบนจะเป็นเหลี่ยมต่อกันเรียกว่าลายหมอกตั้งและข้างล่างจะเป็นดอกกลีบใหญ่และกลีบเล็กจะสลับกันไปจะเป็นกลีบใหญ่กลีบเล็กกลีบใหญ่กลีบเล็ก ๆ

นิยมนำมาประดับชายคาของหลังคาให้เกิดความสวยงามของสถาปัตยกรรมทางศาสนา และบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ อาทิ ศาลาการเปรียญ วิหาร อุโบสถ หรืออาคารต่าง ๆ ภายในวัดไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5.11 ลายไต ทำจากสังกะสี และแผ่นไม้มุงหลังคา

ภาพที่ 5.12 ลักษณะหลังคาสังกะสี จากประเทศอังกฤษ

ภาพที่ 5.13 ลายใต้ แบบปูนปั้น ศิลปะพม่ามอญ

ภาพที่ 5.14 ลักษณะทรงหลัง เจริงชาย ฉัตร ศิลปะพม่ามอญ

แผนที่แสดงที่ตั้งวัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

แผนที่ 5.2 ที่ตั้งวัด และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 13 แห่ง

ที่มา : ปรับจาก วารสาร เมืองแม่ฮ่องสอน, วารสารเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอนและส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงเคารพ, ฉบับที่ 2 เดือนมกราคม พ.ศ. 2556.

5.2.2 เส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น

การจัดการเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่นเป็นการจัดเส้นทางเพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชน เพื่อแสดงเส้นทางการเรียนรู้ โดยการนำเอาแหล่งมรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ที่โดดเด่น และมีเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมแบบไทใหญ่ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 39 แห่ง ทั้งประเภทเรือนพื้นถิ่นแบบไทใหญ่ และวัดแบบไทใหญ่ มาจัดให้เป็นเส้นทางเพื่อการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่สำหรับเยาวชนในท้องถิ่น โดยใช้แนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมาประกอบ เพื่อให้ได้แหล่งมรดกวัฒนธรรมที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทใหญ่ที่มีความโดดเด่นอย่างมีเอกลักษณ์ โดยอาศัยกระบวนการศึกษาเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน ซึ่งถือว่าการเรียนรู้ร่วมกันของคนภายในชุมชน เพื่อการกระตุ้นเตือนและสร้างสำนึกให้กับกลุ่มเยาวชนเมืองแม่ฮ่องสอนได้เรียนรู้เข้าใจ และสำนึกรักในวัฒนธรรมของตน ซึ่งเส้นทางการเรียนรู้มรดกทางศิลปะสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่ ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เสนอผลการจัดเส้นทางการเรียนรู้ได้ 2 เส้นทาง มีลักษณะที่ประกอบด้วยเส้นทางและสถานที่ตามลำดับ ดังนี้

เส้นทางที่ 1 เส้นทางการเรียนรู้เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น

1) รายละเอียดเส้นทางการเรียนรู้เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น

เส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่นประกอบด้วยแหล่งมรดกวัฒนธรรมต่าง ๆ คือ เรือนร้านค้า (ร้านยอดคำเรือนแก้ว) เรือนร้านค้า (ร้านอัญมณี) เรือนร้านค้า (ร้านคิวเพรส) เรือนร้านค้า (ร้านป่าดอ) เรือนพื้นถิ่น(บ้านโบราณ) เรือนร้านค้า (ฝับ Crossroad) เรือนร้านค้า (ร้านอาหารเฮินยายแก้ว) เรือนร้านค้า (ร้านเสื้อผ้า On air) เรือนร้านค้า (ร้านอาหารไผ่) และเรือนร้านค้า (อาคาร ร.ส.พ. ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน)โดยแยกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มเรือนที่มีรายละเอียดภายนอกและภายใน โดดเด่น และกลุ่มที่ 2 กลุ่มเรือนที่มีรายละเอียดภายนอกโดดเด่นดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มเรือนที่มีรายละเอียดภายนอกและภายในโดดเด่น

(1.1) บ้านยอดคำเรือนแก้ว (เรือนร้านค้า)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

ร้านยอดคำเรือนแก้ว ขายสินค้าของที่ระลึก และยาสมุนไพร ผู้สร้างคุณค่า โภคกิจ และซื้อต่อโดยนายคำนึง วรรณศิริ ฉายา กะลาหยอดคำ และเจ้าของ ปัจจุบันคือทายาท คุณป้าสาวเนียร วรรณศิริ ร้านยอดคำเรือนแก้ว สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2480 อายุ 70 กว่าปี รูปแบบอาคารเป็นเรือนร้านค้าแบบ ใต้ เป็นเรือนไม้ทั้งชั้นล่าง และชั้นสอง ตัวบ้านมีลักษณะคล้ายเรือนแถว 2 คูหา แต่มีพื้นที่เชื่อมต่อทั่วถึงกันในบริเวณชั้นล่างใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัย ทรงหลังคาทรงจั่วครอบปั้นหยา มุงด้วยสังกะสี อังกฤษ มาจากพม่า ประดับเชิงชายด้วยไม้ฉลุลาย และบริเวณชั้นบนมีระเบียงยื่นด้านหน้า ราวระเบียงมีลวดลายสานสลัวยางาม

สิ่งสำคัญภายในบ้านประกอบด้วยโครงสร้างภายในที่มีเอกลักษณ์เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และสิ่งของภายในบ้าน ได้แก่ นาฬิกาโบราณ ฆ้องโบราณ ลินค้าโบราณจากพม่า และวัตถุหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้าน

(2) สื่อการเรียนรู้

1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขป เรือนแบบไทใหญ่ ของบ้านยอดคำเรือนแก้ว และคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรม ได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิต เมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร หนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ

วิดิโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของบ้านหรือบริษัทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน(ลักษณะมัดकुเทศก์ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.15 ตัวเรือน ทรงหลังคา โครงสร้าง และส่วนหน้า

ภาพที่ 5.16 บันได และราวบันไดขึ้น-ลงชั้นล่าง-บน

ภาพที่ 5.17 เียงชายทำด้วยไม้ และหลังคาจากอังกฤช

ภาพที่ 5.18 บริเวณชั้น 2 และหิ้งพระไทใหญ่ (เชิงพลา)

(1.2) บ้านยอดคำ คำนวนศิลป์ (เรือนร้านค้า ร้านอัญมณี)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

บ้านยอดคำ คำนวนศิลป์ หรือร้านอัญมณี ขายสินค้าของที่ระลึก และของชำ เจ้าของปัจจุบันคือทนายท คุณชายดวงรัตน์ รัตนราพิง ร้านอัญมณี สร้าง

ขึ้นประมาณ พ.ศ.2438 มีอายุประมาณ 110 กว่าปี สร้างโดย นายยอดคำ
กำนวนศิลป์ รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ลักษณะอาคารเป็นบ้านแถว 2
คูหา โครงสร้างไม้ 2 ชั้น เดิมหลังคาทรงปั้นหยา และภายหลังเปลี่ยนเป็น
หลังคาจั่ว วัสดุผนังด้วยสังกะสี ส่วนผนังด้านบนทำช่องลม และช่องแสง
เพื่อระบายอากาศ มีบันได ขึ้นสู่ชั้น 2 ราวบันไดตกแต่งด้วยไม้ฉลุลายทำ
ช่องแสง ชั้นบนสำหรับพักอาศัย ชั้นล่างเปิดเป็นร้านขายของ และแสดง
สินค้าจากพม่า

สิ่งสำคัญภายในบ้านประกอบด้วย โครงสร้างภายในที่มีเอกลักษณ์เรือน
ร้านค้าแบบไทใหญ่ และสิ่งของภายในบ้าน ได้แก่ประกอบด้วย นาฬิกา
โบราณ ตาชั่งโบราณ หีบใส่ของโบราณ โถโบราณ ตู้เสื้อผ้าโบราณ และ
วัตถุหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้าน

(2) สื่อการเรียนรู้

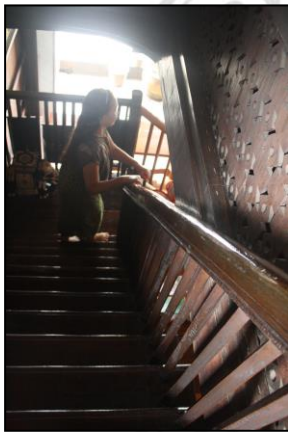
- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา
โดยสังเขป เรือนแบบไทใหญ่ของบ้านยอดคำ กำนวนศิลป์ ร้านอัญ
มณี และคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงาน
พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมือง
แม่ฮ่องสอน จากเอกสาร หนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา
วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนุรักษ์วัฒนธรรมเมือง
แม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคาพ ของเทศบาลเมือง
แม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุ
เป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น
เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ
วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และประวัติความเป็นมา
ของบ้าน หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน (ลักษณะมักคุเทศก์
ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.19 ทรงหลังคา และ โครงสร้างส่วนหน้า

ภาพที่ 5.20 ของเก่าที่เจ้าของนำมาจากการค้าขายฝั่งพม่า

ภาพที่ 5.21 บันได และราวบันไดไม้สัก
ช่องลมไม้ลายโบราณ

ภาพที่ 5.22 ช่องลม ฝาบ้าน และหิ้งพระแบบไทใหญ่ (แข่งพลา)

(1.3) บ้านนายต๋าดูล ลูกจ้างบริษัท B.B.C (เรือนร้านค้า,ร้านคิ้วเพชร)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

เจ้าของปัจจุบันคือหลานสะใภ้ คุณยายบุญจิรา ทองเขียว สร้างโดยนายต๋าดูล ลูกจ้างบริษัท B.B.C สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ.2433 อายุประมาณ 120 กว่าปี รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ลักษณะอาคาร 2 ชั้น อดีตเป็นบ้านแบบยกพื้นใต้ถุนสูงทำด้วยไม้ ปรับปรุงใหม่ก่อนผนังใต้ถุนด้วยคอนกรีต พื้นบ้านชั้น 2 ทำด้วยไม้แดง หลังคาทรงปั้นหยา มุงสังกะสี มีลูกกรงช่องลม ไม้ลายต่าง ๆ มีห้องโถงส่วนหน้าในชั้นสอง ด้านหลังต่อเติมใหม่

เป็นที่พักอาศัยของเจ้าของ และชั้นล่างเปิดให้เช่าเป็นร้านค้า (ร้านเสื้อผ้า และร้านควิเวรส)

สิ่งสำคัญภายในบ้าน ประกอบด้วย โครงสร้างภายในที่มีเอกลักษณ์เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และสิ่งของภายในบ้าน ได้แก่ประกอบด้วย พระพุทธรูป สมัยสุโขทัย ตู้โบราณ และวัตถุหลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้าน

(2) สื่อการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขป เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ของบ้านนายคำดูล และคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิต เมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร หนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคาเรพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของบ้าน หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน (ลักษณะมักคุเทศก์ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.23 ทรงหลังคา และ โครงสร้างบ้านส่วนหน้า

ภาพที่ 5.24 ช่องลมไม้ และฝ้ายบ้าน บริเวณมุขหน้าชั้น 2

ภาพที่ 5.25 ช่องลมไม้ ลวดลายต่างๆ และหน้าต่างไม้บานเกล็ด

ภาพที่ 5.26 หิ้งพระไทใหญ่ (เข่งปลา) และของเก่าประจำบ้าน

(1.4) บ้านคุณตาจองโพย่า (เรือนร้านค้า, ร้านป่าต้อง)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

เจ้าของปัจจุบันคือทนายท คุณตาบุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์ ปัจจุบันร้านป่าต้อง เข้าเป็นร้านขายของที่ระลึก สร้างโดยคุณตาจองโพย่า พ่อค้าไม้สักเมืองแม่ฮ่องสอน สร้างประมาณปี พ.ศ. 2470 อายุประมาณ 80 กว่าปี รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ลักษณะเป็นเรือนร้านค้า 3 คูหา เป็นบ้านแฝด 2 ชั้น มุงหลังคาสังกะสีจากพม่า เสาบ้านมีทั้งหมด 49 ต้น ตัวบ้านทำจากไม้เนื้อแดง ฝาบ้านทำจากไม้สักชั้นบนมีระเบียบยื่นด้านข้าง แยกส่วนจากตัวบ้านหลักได้ดูปรับให้เข้าเป็นร้านค้า

สิ่งสำคัญภายในบ้านประกอบด้วย โครงสร้างภายในที่มีเอกลักษณ์เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และสิ่งของภายในบ้าน ได้แก่ ประกอบด้วย พระพุทธรูปสิงห์ 1 สมัยสุโขทัย พระพุทธรูปทำด้วยกิ่งโพธิ์ และวัตถุหลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้าน

(2) สื่อการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขปเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ของบ้านคุณตาจองโพย่า และคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสารหนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษาวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนอนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคารพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และประวัติความเป็นมาของบ้าน หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน (ลักษณะมักคุเทศก์ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.27 ทรงหลัง และ โครงสร้างบ้านส่วนหน้า

ภาพที่ 5.28 ของเก่าของสะสม เจ้าของได้มาจากการค้าขายฝั่งพม่า

ภาพที่ 5.29 ฝาบ้าน และรูปโบราณของครอบครัว
ผู้สร้างบ้าน

ภาพที่ 5.30 บริเวณเรือนชาน แยกออกจากส่วนตัวเรือน

(1.5) บ้านจອງอุพะท่าแฉ้ง (เรือนพื้นดินบ้านโบราณ ร้อยปี)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนพื้นดินแบบไทใหญ่ 2 ชั้น

บ้านโบราณ 100 ปีตั้งอยู่บนถนนนิเวศพิศาล เจ้าของปัจจุบันคือทายาท
อาจารย์วัฒนา กวีวัฒน์ บ้านโบราณสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณปี
พ.ศ. 2429 ผู้สร้าง แวง กวีวัฒน์ รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ยกพื้น
ใต้ถุนสูง สร้างด้วยไม้สักขนาดใหญ่ เสาแต่ละต้นใช้ไม้ต้นเดียวตั้งแต่โคน
เสาจนถึงปลายเสา ความยาวของเสาต้นที่สูงที่สุดประมาณ 11 เมตร
พื้นบ้านมีแป้นไม้บางแผ่น ไม่มีการต่อไม้ยาวที่สุด ประมาณ 10 เมตร อดี
ตมุงหลังคาด้วยตองติง เปลี่ยนเป็นสังกะสี เมื่อปี พ.ศ. 2523 และทำการรื้อ
ตัดตัวเรือนออก 2 ส่วน เมื่อปี พ.ศ. 2520 ครั้งหนึ่งสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2
กองทัพญี่ปุ่นเคยมาพักบ้านหลังนี้ และสลักภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักฐานเอาไว้
และมีร่องรอยจากสะเก็ดระเบิดบนหลังคา ฝาบ้านจะลูไม้ทำช่องลม ช่อง
แสง มีส่วนเก็บของใต้หลังคา ปัจจุบันพื้นที่บ้านด้านล่างเปิดเป็นร้านกาแฟ
สด

สิ่งสำคัญภายในบ้าน ประกอบด้วย โครงสร้างภายในที่มีเอกลักษณ์เรือน
พื้นดินไทใหญ่ และสิ่งของสำคัญภายในบ้าน ได้แก่ พระพุทธรูปประจำ
บ้าน ข้าวของเครื่องใช้โบราณ

(2) สื่อการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา
โดยสังเขปเรือนพื้นดินไทใหญ่ของบ้านโบราณ 100 ปี และคุณค่าทาง
ศิลปสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมือง
แม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร
หนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และ
วารสารเพื่อนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวเชิงเคารพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุ
เป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้
อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสาร
แผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี
เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของบ้าน หรือ
บริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน (ลักษณะมักคุเทศก์ท้องถิ่น

ภาพที่ 5.31 โครงสร้างส่วนหน้า และลักษณะ
เรือนพื้นดิน

ภาพที่ 5.32 ฝาบ้าน ช่อลมไม้สัก และโครงสร้างใต้
หลังคา

ภาพที่ 5.33 เรือนห้องครัวแบบพื้นดินไทใหญ่

ภาพที่ 5.34 พื้นบ้านทำจากไม้สัก

ภาพที่ 5.35 เสาบ้านไม้สัก

ภาพที่ 5.36 หลังคามีร่องรอยสะเก็ดระเบิดสมัย สงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 5.37 รอยสลักภาษาญี่ปุ่นของทหารญี่ปุ่น บนพื้นบ้าน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเรือนที่มีรายละเอียดภายนอกโดดเด่น (โครงสร้างตัวเรือน)

(1.6) ร้าน Crossroad (เรือนร้านค้า, ฝับ)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

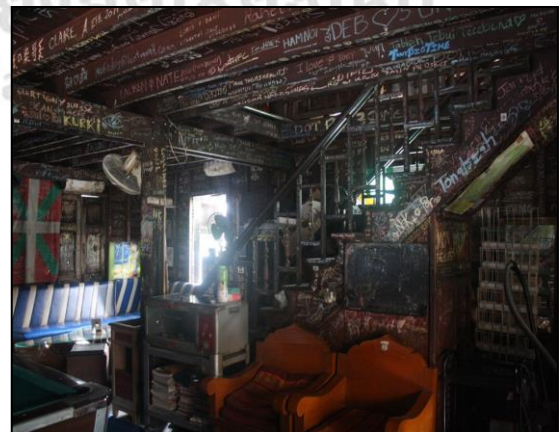
ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 3 ชั้น

ร้าน Crossroad ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกถนนสิงหนาทบำรุง สร้างโดย นายแจ้ง อ่อง ศิริกุล เจ้าของผองเครื่องเทศ ตรามะส่า อดีตเป็นร้านขายของชำ และ อุปกรณ์ไฟฟ้า อายุอาคารมากกว่า 70 ปี เป็นอาคารเรือนแถวไม้ 3 ชั้น

หลังคาทรงจั่วมุงสังกะสี ปัจจุบันชั้นแรก และชั้นที่สอง ปรับเป็น
ร้านอาหารและผับ ชั้นสองมีระเบียง และต่อเติมเพิ่มพื้นที่ สามารถ
มองเห็นส่วนล่าง ส่วนชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัย ปัจจุบันร้าน Crossroad เข้า
เป็นร้านอาหารถึงผับ รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่

(2) สื่อการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา
โดยสังเขปเรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ของร้าน Crossroad และคุณค่า
ทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตร
เมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร
หนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และ
วารสารเพื่อนรักย์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวเชิงเคาเรพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุ
เป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น
เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ
วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของ
บ้าน หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน (ลักษณะมักคุเทศก์
ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.38 ทรงหลังคา และโครงสร้างส่วนหน้า

ภาพที่ 5.39 บันได และราวบันไดขึ้นชั้น 3 ทำด้วยไม้สักทั้งหลัง

(1.7) ร้านเอนินยายแก้ว (เรือนร้านค้า, ร้านอาหาร)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

ร้านอาหารเฮินยายแก้ว สร้างโดยยายแก้ว เจ้าของบ้าน สร้างประมาณปี พ.ศ. 2500 อายุประมาณ 50 กว่าปี ปัจจุบันถูกเช่าทำร้านอาหารชื่อ เฮินยายแก้ว และปรับปรุงใหม่แต่ยังคงรูปแบบเดิม รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็น เรือนไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงจั่วมุงด้วยสังกะสีชั้นบนมีระเบียงโดยรอบ และผนังมีช่องระบายอากาศเป็นซี่ลูกกรง

(2) สื่อของการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขป เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ของร้านเฮินยายแก้ว และคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร หนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุ เป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของร้านเฮินยายแก้ว หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน (ลักษณะ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.40 ทรงหลังคา และ โครงสร้างส่วนหน้า

ภาพที่ 5.41 ด้านหลังของบ้าน และระเบียงไม้รอบตัว

เรือนชั้น 2

(1.8) บ้านลู่ล่างยะ (เรือนร้านค้า ร้านเสื้อผ้าแฟชั่น)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

บ้านลู่ล่างยะ นาวิกวานิชย์ พ่อค้า และเจ้าของเรือค้าขนส่งสินค้า ไปเมืองมะละแหม่ง ฟังพม่า ไม่ทราบปีที่สร้างชัดเจน อายุเรือนประมาณ 80 กว่าปี สร้างภายหลังบ้านคุณตาจองโพยาได้ไม่นาน เจ้าของปัจจุบันคือทายาทอาศัยอยู่ต่างจังหวัด รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น แบบเรือนห้องแถว 3 คูหา ชั้นบนมีที่มีระเบียงยื่นไปด้านข้าง หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยสังกะสีอังกฤษ จากพม่า บานประตูด้านล่างแบบบานเฟี้ยม บานหน้าต่างแบบพับ และช่องระบายอากาศแบบบานเกล็ดไม้ ภายในชั้น 2 คงสภาพ โครงสร้างเดิม เนื่องจากขาดการดูแล ด้านล่างเปิดให้เช่า ปัจจุบันเป็นร้านเสื้อผ้า On air เจ้าของเสื้อผ้า ส่วนชั้นบนปิดไม่มีการใช้ประโยชน์

(2) สื่อการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขปของ เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ของบ้านลู่ล่างยะ และคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิต เมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร

หนังสืออ้างอิงของคุณยี่ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคาพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของบ้าน หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน(ลักษณะมักคุเทศก์ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.42 ทรงหลังคา และ โครงสร้างส่วนหน้า

ภาพที่ 5.43 หน้าต่าง และ ช่องลมบานเกล็ดไม้

หลังคาดังกะสีอังกฤษ

(1.9) บ้านขุนเลข ชำนาญกิจ (เรือนร้านค้า, ร้านอาหารไฟ)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

บ้านขุนเลข ชำนาญกิจ สร้างโดย ท่านขุนเลข ชำนาญกิจ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2490 เจ้าของปัจจุบัน คือทายาทของเจ้าแดง (เชื้อเจ้าไทใหญ่จากรัฐชานพม่า) รศ.ประไพศรี ช่อนกลิ่น รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยสังกะสีอังกฤษจากพม่า มีช่องลม ช่องแสง บาน

ประตู หน้าต่างแบบเลื่อนได้ ลักษณะเรือนร้านค้าไทใหญ่ย่านนี้ในอดีต ชั้นล่างเป็นร้านอาหาร ส่วนชั้นบนเป็นที่พักอาศัย มีหน้าต่างไม้ฝาไหล และฝาไม้ช่องลม ปัจจุบันร้านอาหารได้เช่าทำร้านอาหารกว่า 30 ปีแล้ว

(2) สื่อการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขปของ เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ของบ้านขุนเลข ชำนาญกิจ หรือร้านอาหารไฝ่ และคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร หนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนุรักษ์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของร้านอาหารไฝ่ หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน(ลักษณะ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

ภาพที่ 5.44 ทรงหลังคา และ โครงสร้างส่วนหน้า

ภาพที่ 5.45 ฝายบ้าน และช่องหน้าต่างแบบเรือน
ร้านค้าไทใหญ่

(1.10) ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (เรือนร้านค้า, อาคาร ร.ส.พ.)

(1) คุณค่าและความสำคัญ

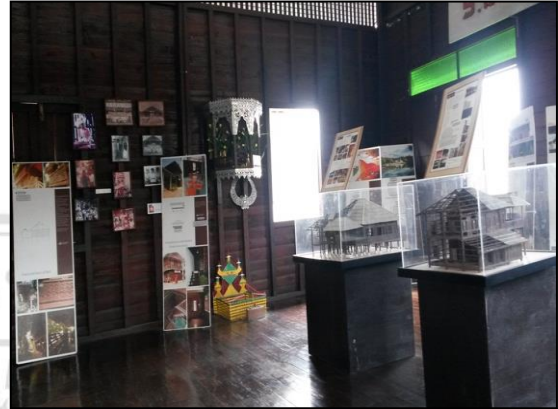
ประเภทอาคาร เรือนร้านค้าแบบ 2 ชั้น

อาคาร ร.ส.พ. เดิมเป็นบ้านของแม่เฒ่าจ้องโองเป็นผู้สร้าง ไม่ปรากฏปีที่สร้าง เป็นอาคาร ร.ส.พ. ซึ่งย่อมาจาก ราชพัสดุ อาคาร ร.ส.พ ได้ปิดตัวลงและคืนให้กับกรมธนารักษ์ ลักษณะสถาปัตยกรรมโครงสร้างบ้านที่มีลักษณะแบบเรือนร้านค้า 2 ชั้นแบบไทใหญ่ โดยใช้ไม้ก่อสร้างทั้งหลัง หลังคาทรงจั่ว มีระเบียงรอบอาคาร ภายในยังคงโครงสร้างเดิมหลังจากการปรับปรุงใหม่ ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2552 เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ปรับปรุงอาคาร และจัดให้เป็นศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน สำหรับให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอน และจัดแสดงนิทรรศการมรดกวัฒนธรรมไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน

(2) สื่อการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมาโดยสังเขปของ เรือนแบบไทใหญ่ของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน หรืออาคาร ร.ส.พ. และคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมได้จากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ของหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสารหนังสืออ้างอิงของศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และวารสารเพื่อนรักย์วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น รวมถึงผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน หรืออาคาร

ร.ส.พ. หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของบ้าน(ลักษณะมักคุเทศก์
ท้องถิ่น)

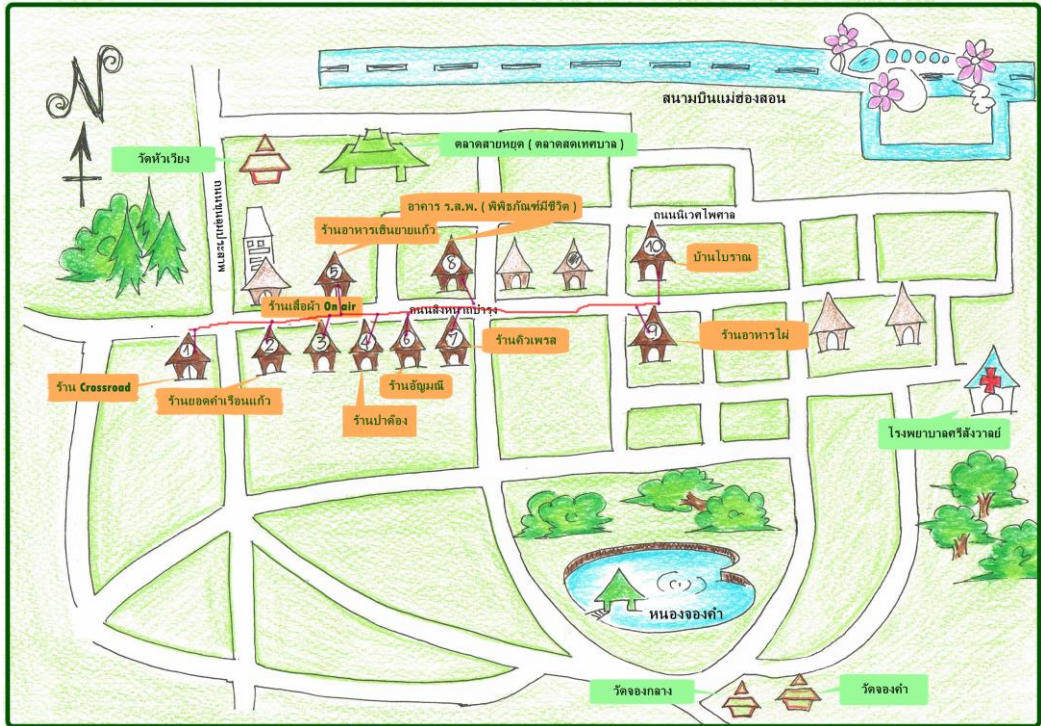

ภาพที่ 5.46 ทรงหลังคา และโครงสร้างส่วนหน้า

ภาพที่ 5.47 โครงสร้างภายในบ้าน ทำด้วยไม้ทั้งหลัง

2) รายการเส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น

เส้นทางคมนาคมที่ใช้ในเส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น เริ่มต้นที่
จุดที่ 1 ร้าน Crossroad ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกถนนสิงหนาทบำรุง จุดที่ 2 ร้านละออ หรือ
ร้านยอดคำเรือนแก้ว ตั้งอยู่ตรงข้ามกับทางเข้าวัดหัวเวียง บนถนนสิงหนาทบำรุงจุดที่ 3
ร้านเสื้อผ้า On air ตั้งอยู่ถัดจากร้านละออ บนถนนสิงหนาทบำรุง จุดที่ 4 ร้านป่าต้อง
ตั้งอยู่ถัดจากร้านเสื้อผ้า On air จุดที่ 5 ร้านอาหารเฮินยายแก้ว ตั้งอยู่ใกล้ทางเข้าตลาด
สายหยุด (ตลาดสดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน) จุดที่ 6 ร้านอัญมณี ตั้งอยู่ตรงข้ามกับ
ทางเข้าตลาดสายหยุด (ตลาดสดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน) จุดที่ 7 ร้านเสื้อผ้า และร้าน
กีวเพรส ตั้งอยู่ถัดจากร้านอัญมณี จุดที่ 8 อาคาร ร.ส.พ. ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดสดเทศบาล
เมืองแม่ฮ่องสอน ตรงข้ามกับร้านสะดวกซื้อ (เซเว่นอีเลฟเว่น) จุดที่ 9 ร้านอาหารไผ่
ตั้งอยู่ใกล้กับศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก บนถนนสิงหนาทบำรุง จุดสุดท้าย จุดที่ 10 บ้าน
โบราณ 100 ปี ตั้งอยู่บนถนนนิเวศไพศาล ตามที่แสดงในแผนที่

แผนที่ 5.3 แผนที่การกำหนดเส้นทางเรียนรู้เรือนร้านค้าแบบไทใหญ่ และเรือนพื้นถิ่น
เส้นทางที่ 2 เส้นทางการเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

(1) รายละเอียดเส้นทางการศึกษาเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

เส้นทางเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา ประกอบด้วยแหล่งมรดกวัฒนธรรมต่างๆ คือ วัดพระธาตุดอยกองมู วัดก้ำก้อ วัดม่วยต่อ วัดพระนอน วัดหัวเวียง วัดจอกคำ และวัดจอกกลาง ดังมีรายละเอียดของการดังนี้

(2.1) วัดพระธาตุดอยกองมู

(1) คุณค่าและความสำคัญ

วัดพระธาตุดอยกองมู ตั้งอยู่บนภูเขาที่มีชื่อว่าดอยกองมู ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนห่างจากใจกลางเมืองประมาณ 1.6 กิโลเมตร ลักษณะเด่นของวัดมีเจดีย์คู่ ศิลปะไทใหญ่พม่าตั้งอยู่เคียงกันเชิงเขาโดดเด่นมองเห็นโดยรอบของเมืองแม่ฮ่องสอน รวมถึงลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ดังนี้

(2) สถานที่สำคัญภายในวัด

- 1) เจดีย์องค์ใหญ่ ลักษณะเจดีย์แบบไทใหญ่พม่าบรรจุพระธาตุของมหาโมลคัลลานะ นำมาจากพม่า มีซุ้มติดกับฐานเจดีย์ ประดิษฐานพระพุทธรูป 4 ทิศ ศิลปะพม่า
- 2) วิหาร วิหารอยู่ติดกับพระธาตุองค์ใหญ่ และสร้างขึ้นมาพร้อมกันมีลักษณะเป็นอาคารเปิดโล่ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลังคาซ้อนกันสามชั้นเป็นศิลปะแบบพม่ามุงด้วยกระเบื้องไม้และตกแต่งโลหะฉลุลวดลายประณีตงดงามมากตามศิลปะ ไทใหญ่และพม่า ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ มีสำงี่ หรือสิงห์ และนรสิงห์ศิลปะพม่าทั้ง 4 มุมขององค์เจดีย์
- 3) เจดีย์องค์เล็ก ลักษณะเจดีย์แบบไทใหญ่พม่า ฐาน 8 เหลี่ยม มีฐานเขียงฐานบัว มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวันเกิด 8 ซุ้ม มีสำงี่ตั้งอยู่ 4 มุม
- 4) ศาลาการเปรียญอาคารไม้ ลักษณะ สถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่สองคอสามชาย ปลายยอดประดับด้วยปราสาทแบบพม่าไทใหญ่ภายในวัดเป็นศิลปะแบบพม่าไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปและภาพวาดฝาผนังของมีทั้งหมด 9 ภาพ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูปประวัติของพระพุทธเจ้า
- 5) อุโบสถ มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบก่ออิฐถือปูนแบบสมัยใหม่ แต่ยังคงส่วนของหลังคาซ้อนชั้นแบบ ไทใหญ่สองคอสามชาย ปลายยอดประดับด้วยปราสาทแบบพม่ามอญ ด้านหน้ามีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ปางห้ามญาติ
- 6) ซุ้มพระพุทธรูปหลังคาทรงปราสาท ประดับเชิงชายด้วยโลหะฉลุลวดลายไต ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปหินขาว ปางมารวิชัย ศิลปะไทใหญ่
- 7) งานศิลปกรรม อื่น ๆ คือ ระฆังโบราณ เป็นระฆังทองเหลืองขนาดใหญ่ 3 ชั้น สร้างพร้อมกับการสร้างวัดพระธาตุคอกงมู ในอดีตเคยใช้ตีเป็นสัญญาณแก่ชาวบ้าน บอกเครื่องบินเข้าศึกทั้งระเบิด และสำงี่หรือสิงห์ มี 2 ตัว ตั้งตรงทางขึ้นสู่บริเวณวัดวัดพระธาตุ สร้างพร้อมกับการสร้างวัด

(3) สื่อของการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขปของวัดวัดพระธาตุคอกงมูและคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้จากป้ายข้อมูลสถานที่ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือหน่วยงาน ททท. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากเอกสารหนังสือประวัติของวัดพระธาตุคอกงมู
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของวัดพระธาตุคอกงมู หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัด (ลักษณะ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

(4) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

กิจกรรมการทำบุญ สะเดาะเคราะห์ และบูชาพระประจำวันเกิดด้วยเครื่องบูชาแบบไทใหญ่ กิจกรรมทำบุญเข้าวัด รักษาศีลในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และกิจกรรมงานรื่นเริงช่วงวันเพ็ญเดือนสิบสอง เช่น การปล่อยโคมลอย การปล่อยกระทงสวรรค์ การประกวดดอกไม้ไฟ เป็นต้น

ภาพที่ 5.48 ตัววิหารแบบไทใหญ่ ติดกับเจดีย์องค์ใหญ่
ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย

ภาพที่ 5.49 ภายในศาลาการเปรียญ ประดับด้วย
ภาพวาดพุทธประวัติตามแนวคิดแบบไทใหญ่

ภาพที่ 5.50 กลุ่มเจดีย์องค์เล็ก ประกอบด้วยซุ้มจระนำ
ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะไทใหญ่

ภาพที่ 5.51 บริเวณ จุดบูชาเครื่องบูชาแบบไทใหญ่
พระพุทธรูปต่างๆ รอบองค์เจดีย์ธาตุทั้ง 2

ภาพที่ 5.52 อุโบสถแบบตรีมุข และองค์พระพุทธรูปปาง
ห้ามญาติขนาดใหญ่

ภาพที่ 5.53 ซุ้มพระพุทธรูปแบบไทใหญ่ ประดิษฐาน
พระพุทธรูปหินขาว ประดับด้วยสิงห์แบบพม่ามอญ
ด้านหน้า

(2.2) วัดพระนอน

(1) คุณค่าและความสำคัญ

วัดพระนอน ตั้งอยู่เลขที่ 22 ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ที่เชิงเขาของวัดพระธาตุคอกงมุด้านหน้าติด ถนนผดุงม่วยต่อตรงข้ามวัดก้ำก๋อตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนด้านหลังติดเชิงคอกงมุกสิเหนือติดวัดม่วยต่อด้านทิศใต้ติด สนามกีฬาากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน จุดเด่นของวัด คือ มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ศิลปะไทใหญ่พม่า องค์ใหญ่ที่สุดในแม่ฮ่องสอน โดยเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน พญาสิงหนาทราชา และมีคู่อบรมจริยของเจ้าเมือง และเครื่องถ้วย²⁷ รวมถึงงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นภายในวัด ดังนี้

(2) สถานที่สำคัญภายในวัด

- 1) ศาลาการเปรียญ สถาปัตยกรรมไทใหญ่ หลังคาซ้อนชั้น แบบสองคอสามชาย ภายในประดิษฐานพระนอน พระพุทธรูปปางไสยาสน์พระประธาน ประดับด้วยการติดกระจกสี และพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะไทใหญ่พม่า ความยาว 12 เมตร สร้างโดย พญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันเกิดของท่าน คือวันอังคาร ภายในมีส่วนของพิพิธภัณฑ์วัด เป็นห้องแสดงของสะสมเครื่องใช้โบราณ ถ้วยชามสมัยสงครามโลก พระไตรปิฎก หนังสือพม่า รูปภาพบุคคลสำคัญ พระเครื่องต่าง ๆ
- 2) อุโบสถวัดพระนอน เป็นอุโบสถแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน สร้างโดยพญาฮ่องสอนบุรี ลักษณะแบบอาคารกึ่งไม้และคอนกรีตหลังคามุงสังกะสี ซ้อนชั้นแบบปราสาทบนยอดประดับฉัตรเจดีย์ รูปทรงจตุรมุขเชิงชายประดับด้วยสังกะสีลุลายแบบไทใหญ่
- 3) เจดีย์ทรงปราสาท 2 องค์ องค์ที่แรกเจดีย์ทรงปราสาท ชื่อรัตนเจดีย์ศรีทับทิม ส่วนฐานเป็น โถงซุ้มพระพุทธรูป ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะไทใหญ่พม่า ตกแต่งองค์เจดีย์ด้วยปูนแกะสลักประดับเชิงชายเป็นชั้น ๆ ปลายยอดประดับด้วยฉัตรทอง ศิลปะพม่า

²⁷ สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, (เชียงใหม่ : เจริญวัฒนธรรมการพิมพ์, 2550), หน้า 17 – 18

ไทใหญ่ รอบด้วยพระพุทธรูปปางต่าง ๆ และตำบอน(ตุ่งไทใหญ่) ตั้งอยู่ใกล้กับอุโบสถ และสิ่งหุ้ม องค์ที่สอง ตั้งอยู่บนเชิงเขาลักษณะ เดียวกัน อยู่ใกล้กับพระพุทธรูปปางสมาธิกลางแจ้งองค์ใหญ่

- 4) งานศิลปกรรมอื่น ๆ ได้แก่ ส่างซี้ หรือสิ่งหุ้มใหญ่ ตั้งอยู่ด้านหลังทาง ขึ้นของวัดพระธาตุดอยกองมูเดิม ขนาดของสิ่ง และลักษณะต่างกัน เล็กน้อย คล้ายกับว่าเป็นเพศผู้ และเพศเมีย ศิลปะแบบพม่า พระพุทธรูปองค์ใหญ่ ปางมารมารวิชัย ศิลปะไทใหญ่พม่า ตั้งอยู่ กลางแจ้ง หลังวัด ติดกับเจดีย์ 2 องค์ และกุฎเก่า บรรจุธู้อฐิเจ้าเมือง แม่ฮ่องสอน องค์ที่ 1 – 4 และเครื่องญาติ

(3) สื่อของการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขปของวัดวัดพระนอนและคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้จากป้ายข้อมูลสถานที่ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือหน่วยงาน ททท. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากเอกสาร หนังสือประวัติ ของวัดพระนอน
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมาย ของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่าง เหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่น พับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของวัดพระนอน หรือบริบทที่ เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัด (ลักษณะมักคู่เทศก์ท้องถิ่น)

(4) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

กิจกรรมทำบุญเข้าวัด รักษาศีลในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นสถานที่บรรพชาอุปสมบท ในงาน ประเพณีปอยส่างลอง และจัดกิจกรรมงานประเพณีต่างๆเช่น ประเพณีต่าง ชอมต่อไหลง (ถวายเป็นพุทธบูชา) มีการจัดงานตามเทศกาลต่างๆ ขึ้น เช่น เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลออกพรรษา งานสงกรานต์ และการแสนชอม โก่อ่า และมีพิพิธภัณฑ์วัด สำหรับการเรียนรู้โบราณวัตถุ ของใช้โบราณใน สมัยต่าง ๆ พระเครื่อง พระพุทธรูป พระคัมภีร์โบราณ เป็นต้น

ภาพที่ 5.54 ศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ ภายในมีห้องแสดงพิพิธภัณฑ์วัดพระนอน

ภาพที่ 5.55 ภายในศาลาการเปรียญประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ศิลปะไทใหญ่ และพระพุทธรูปอีก 2 องค์

ภาพที่ 5.56 ชุ่มพระพุทธรูปทรงเจดีย์แบบไทใหญ่ ล้อมรอบด้วยพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ศิลปะไทใหญ่พม่า

ภาพที่ 5.57 อุโบสถทรงจตุรมุข หลังคาทรงปราสาท ชั้น ตั้งอยู่เชิงคอกของมู

ภาพที่ 5.58 พระพุทธรูปกลางแจ้งปางมารวิชัย ศิลปะไทใหญ่

ภาพที่ 5.59 สิงห์คู่ขนาดใหญ่ ศิลปะพม่ามอญ

(2.3) วัดก้ำก่อ

(1) คุณค่าและความสำคัญ

วัดก้ำก่อ ตั้งอยู่บนถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจอกก้ำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดก้ำก่อมี ตั้งอยู่ตรงข้ามวัดพระนอน ทางขึ้นวัดพระธาตุคอกงมู ลักษณะเด่นของวัด คือ ซุ้มประตูทางเข้าไปสู่ศาลาการเปรียญ และสิ่งคู่ ศิลปะพม่าหรือที่เรียกว่า “ช่างหว่าง” เป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามแบบสถาปัตยกรรมไต (ไทใหญ่) รวมถึงลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ดังนี้

(2) สถานที่สำคัญภายในวัด

- 1) ศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่พม่าขนาดใหญ่ หลังซ้อนชั้น ประดับบานซอຍ สังกะจตุลลาย ภายในมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ดั้งเดิม ส่วนเพดานประดับด้วยงานศิลปะแบบพม่า มีเสาทรงกลมลงปิดทองลงลาย และมีพื้นที่แบ่งส่วนยกพื้นสูงสำหรับประกอบพิธีประดิษฐาน พระประธาน พระพุทธรูปทองเหลืองปางมารวิชัย อดีตพระสังฆราชองค์ปัจจุบันเป็นผู้ประทานให้ พระสาน (อายุประมาณ 114 ปี) ศรีทธาแม่เต่าจางย้อย เช้าบุขามาจากมณฑลพะเยาประเทศพม่านำมาถวายเป็นองค์ประธาน ณ วัดก้ำก่อ ตั้งแต่เริ่มสร้างวัด พระหินอ่อนทรงเครื่อง ศรีทธา คุณบุญชู คุณปริศนา ศรีทอง นำมาจากประเทศพม่าเพื่อถวายให้ประดิษฐานอยู่ที่วัดก้ำก่อเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2533 และพระหินดำ เป็นศิลปกรรมมาจากอังกะ
- 2) อุโบสถ ใช้ในการประกอบศาสนพิธีของคณะสงฆ์ เป็นโบสถ์ที่ผสมผสานศิลปะแบบไทใหญ่ และพม่า ประดิษฐานพระมณฑลพะเยา ย้ายมาจากอุโบสถหลังวิหารวัดพระนอน จเรหม่อมเจ้าศรีทธาและได้นำมาประดิษฐานไว้ที่วัดก้ำก่อเมื่อ ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 8 พ.ศ. 2509 โดยมีหลวงพ่อกงหมา (กมล) กุสโลภิกขุและพระมหารักษ์ สุภิญโญ ได้อัญเชิญนำมาประดิษฐานไว้ ณ วัดก้ำก่อ รวมอายุประมาณ 80 ปี
- 3) เจดีย์ธาตุ มี 2 องค์ มีเจดีย์เก่าขนาดเล็กก่อนข้างผุพัง ลักษณะเจดีย์แบบไทใหญ่พม่าประดับด้วยฉัตรโกสัลกับช่างหว่าง ทางเข้าศาลาการเปรียญถัดจากเจดีย์เก่า มีเจดีย์ใหม่ขนาดใหญ่กว่า ลักษณะเหมือนกัน ปลายยอดประดับฉัตรทอง เลียงข้างด้วยคำขอน หรือตุ้งไทใหญ่

- 4) ส่างหว่าง ทางเข้าศาลาการเปรียญ ลักษณะเป็นอาคาร โถงแบบทางเดิน มุงหลังคาตั้งกะสีซ้อนชั้นตามระดับพื้นที่ไม่เท่ากัน ส่วนทางเข้าเป็น ชุ่มแบบหลังคาซ้อนชั้น ๆ ทางปราสาท ประดับยอดด้วยฉัตรทอง พร้อมด้วยสิงห์คู่ขนาดใหญ่ศิลปะพม่า อารักษ์ทางเข้า
- 5) ศาลาหลวงปู่โต เป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี)
- 6) ชุ่มพระพุทธรูปเรือนไม้ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป และประดับ ด้วยภาพพุทธประวัติไม้แกะสลักนูนต่ำแบบไทใหญ่ 20 ชิ้น

(3) สื่อของการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขปของวัดก้ำก่อและคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมได้จากป้าย ข้อมูลสถานที่ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือหน่วยงาน ททท. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากเอกสาร หนังสือประวัติของวัด ก้ำก่อ
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุ เป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของวัดพระ ก้ำก่อ หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัด (ลักษณะมรดกเทศก์ ท้องถิ่น)

(4) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

เป็นสถานที่จัดพิธีบำเพ็ญกุศล และฉาบฉวยพระสงฆ์ (ประเพณีลาก ปราสาทหรือลากเหลิม คือ การทำศพพระสงฆ์ ด้วยการใส่เรือนศพทำเป็น ปราสาทลากไปสู่ป่าช้าของชาวบ้านล้านนาไทย และเรือนปราสาทวางอยู่ บนไม้แม่สะดิง มีล้อเลื่อนไป ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ปอยล้อ” หรือ “ปอยเหลิม” คือการลากศพไปด้วยล้อเลื่อน)²⁸ และการทำบุญเข้าวัดในวันพระ

²⁸ โยธิน บุญเฉลย และคณะ, “ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมือง มรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๕๑ , 2551, หน้า 330 - 339

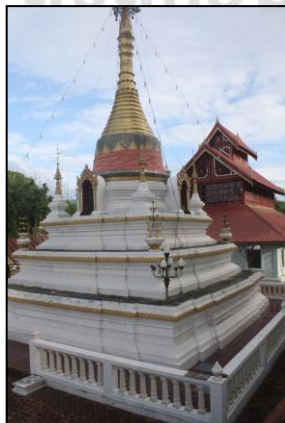
ภาพที่ 5.60 ชุ่มสว่างแบบไทใหญ่ ประตูทางเข้าสู่ศาลา
การเปรียญประดับด้วยสิงห์คู่ ศิลปะพม่ามอญ

ภาพที่ 5.61 ศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ หลังคาซ้อน
ชั้น แบบไทใหญ่

ภาพที่ 5.62 ภายในศาลาการเปรียญ แบ่งส่วนสำหรับยกพื้น
ต่างระดับสำหรับนมัสการองค์พระประธาน

ภาพที่ 5.63 อุโบสถ แบบไทใหญ่ประยุกต์ ภายใน
ประดิษฐานพระพุทธรูป

ภาพที่ 5.64 องค์พระธาตุแบบพม่ามอญ สร้างใหม่ และ
องค์เก่าตั้งอยู่ติดกับองค์ใหม่

ภาพที่ 5.65 ชุ่มประดิษฐานพระพุทธรูป ภายในมีภาพ
พุทธประวัติ แกะสลักด้วยไม้ฉลุหน้าต่างทั้งหมด 12 ภาพ

(2.4) วัดม่วยต่อ

(1) คุณค่าและความสำคัญ

วัดม่วยต่อ ตั้งอยู่เลขที่ 21 ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ติดกับวัดพระนอนทางทิศเหนือ และวัดพระธาตุดอย กองมูทางทิศตะวันตก วัดม่วยต่อ แปลว่า วัดแห่งเจดีย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2432 โดยเจ้านางเมืงะ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนในสมัยนั้น ได้สร้างศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ คณะศรัทธาจึงร่วมมือกันสร้างเจดีย์ 6 องค์ หรือ 6 คู่ ตามภาษาไทใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังของวัด ลักษณะเด่น ชุ่มประตูทางเข้าวัดที่มีเจดีย์แบบไทใหญ่ขนาดเล็ก 3 องค์ตั้งอยู่เหนือชุ่ม รวมถึงงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นภายในวัด ดังนี้ดังนี้

(2) สถานที่สำคัญภายในวัด

- 1) ศาลาการเปรียญ ลักษณะอาคารไม้แบบไทใหญ่ ไม่ปรากฏลักษณะศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ทั่วไป ภายในมีพระประธาน พระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ศิลปะพม่า และพระพุทธรูปสิงห์ 1 สิงห์ 3 อยู่ภายในวัดอยู่หน้าพระประธานในศาลาการเปรียญ ซึ่งวางไว้ด้านขวาเป็นสิงห์ 1 ด้านซ้ายเป็นสิงห์ 2 และด้านบนเป็นสิงห์ 1 งาม้างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 2 คู่ อยู่ภายในศาลาการเปรียญ นำมาจากประเทศพม่า ในปี พ.ศ. 2466
- 2) เจดีย์ธาตุ 6 องค์ หรือเรียกว่า เจดีย์ 6 คู่ ลักษณะทรงเจดีย์แบบไทใหญ่พม่า มีฉัตรปลายยอด ขนาดใกล้เคียงกัน แตกต่างกันที่ลักษณะทรงเจดีย์ มีขอบเขต ลักษณะเหมือนกำแพงแก้ว สถาปัตยกรรมแบบพม่ามอญ ภายในมีชุ่มพระพุทธรูป ประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์ ศิลปะไทใหญ่ มีบันไดทางขึ้นสู่องค์เจดีย์ ผ่านชุ่มทางเข้าแบบพม่ามอญ ตั้งอยู่บริเวณบนเนินหลังวัด
- 3) อุโบสถ ลักษณะอุโบสถแบบล้านนาไทย ตั้งอยู่ภายหลังวัด ติดกับเจดีย์ธาตุ

(3) สื่อของการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยสังเขปของวัดวัดม่วยต่อและคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมได้จากป้ายข้อมูลสถานที่ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือหน่วยงาน ททท. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากเอกสาร หนังสือประวัติ ของวัดม่วยต่อ
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุ เป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของวัดม่วยต่อ หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัด (ลักษณะมีคุณค่าท้องถิ่น)

(4) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

การทำบุญเข้าวัดในวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นสถานที่บรรพชาอุปสมบท ในงาน ประเพณีปอยส่างลองและจัดกิจกรรมงานประเพณีต่างๆเช่น ประเพณีต่าง ซอมต่อ โหลง (ถวายเป็นพุทธบูชา) และมีการจัดงานตามเทศกาลต่างๆ ขึ้น เช่นเทศกาล เข้าพรรษา เทศกาลออกพรรษา งานสงกรานต์ และการแสน ซอมโก๋จา เป็นต้น

ภาพที่ 5.66 ชุมประตูทางเข้า ประดับ
ด้วยองค์เจดีย์ 3 องค์สวยงาม

ภาพที่ 5.67 ศาลาการเปรียญแบบ
ไทใหญ่ หลังคาซ้อนชั้น

ภาพที่ 5.68 บริเวณที่ตั้งองค์เจดีย์ทั้ง 6 ประกอบด้วยบันไดทางขึ้น บริเวณเชิงดอยกองมู

ภาพที่ 5.69 องค์เจดีย์ธาตุ ศิลปะพม่ามอญ รูปแบบต่าง ๆ

ภาพที่ 5.70 ชุ่มพระพุทธรูปบริเวณพื้นที่ องค์เจดีย์ธาตุทั้ง 6 ประดิษฐานพระพุทธรูปไทใหญ่พม่า

ภาพที่ 5.71 อุโบสถ รูปทรงแบบรัตนโกสินทร์

(2.5) วัดหัวเวียง

(1) คุณค่าและความสำคัญ

วัดหัวเวียง ตั้งอยู่ที่เลขที่ 15 ถนนสิงหนาทบำรุง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ติดกับตลาดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน วัดหัวเวียง ตั้งอยู่ใจกลางเมืองแม่ฮ่องสอนมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบ ไทใหญ่ ลักษณะของวัด คือ วิหารไม้หลังใหญ่ ศิลปะไทใหญ่พม่า หลังคาซ้อนชั้นมีปราสาทอยู่ที่ปลายยอด เป็นที่ประดิษฐานพระมหามุนี หรือพระเจ้าพลาละ

แข่ง ตั้งตระหง่านกลางวัด²⁹ รวมถึงงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นภายในวัด ดังนี้

(2) สถานที่สำคัญภายในวัด

- 1) วิหารเจ้าพราละแข่ง เป็นอาคารไม้ 2 หลังติดกันหลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด ประดับด้วยลวดลายลวดลายงะตือเป็นชั้น ๆ แบบปราสาท หลังใหญ่มียอดเป็นรูปโคมต่อด้วยไม้กลึงเป็นช่อแหลมขึ้นไป หลังเล็กหลังคาเป็นปราสาท 5 ยอด ประดับด้วยลวดลายงะตือลวดลาย บนยอดมีฉัตรสีทองคล้ายฉัตรเจดีย์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป มหามุณี หรือ พลาละแข่ง ที่นำมาจากเมืองมณฑล ประเทศพม่า³⁰
- 2) ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารไม้ยกพื้นแบบศาลาการเปรียญวัดไทใหญ่ หลังคาซ้อนชั้น ประดับด้วยลวดลายงะตือ เรียกว่า ปานชอย ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณศิลปะพม่ากลุ่มหนึ่งจำนวน 5 องค์ขนาดต่างกันตามลำดับ ลักษณะองค์พระพุทธรูปหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก 2 องค์ หันไปทางทิศเหนือ 2 องค์ และทางทิศใต้ 1 องค์³¹
- 3) อุโบสถ เป็นอุโบสถหลังใหม่แบบก่ออิฐถือปูน หลังคาซ้อนชั้นแบบสองคอสสามชายไทใหญ่ ส่วนมุขหน้าหลังคาซ้อนชั้นทรงปราสาท ประดับด้วยฉัตรเจดีย์
- 4) เจดีย์ เป็นเจดีย์ใหม่สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในโอกาสทรงครองสิริราชย์ครบ 60 ปี ลักษณะเจดีย์แบบไทใหญ่พม่า และมีเจดีย์เล็กรอบเจดีย์ใหญ่ ทั้ง 4 มุม

²⁹ สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, (เชียงใหม่ : เจริญวัฒนธรรมพิมพ์, 2550), หน้า 6

³⁰ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว , จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์ , 2542), หน้า 92

³¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว , จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์ , 2542), หน้า 53

- 5) ศาลาจำลองอาคารไม้ ลักษณะอาคารเป็นอาคารไม้ยกพื้น มุงหลังคา
ตั้งกะสี ประดับลายตั้งกะสีจตุลดา ปัจจุบันได้ขึ้นทะเบียนเป็น
โบราณสถาน โดยกรมศิลปากรแล้ว

(3) สื่อของการเรียนรู้

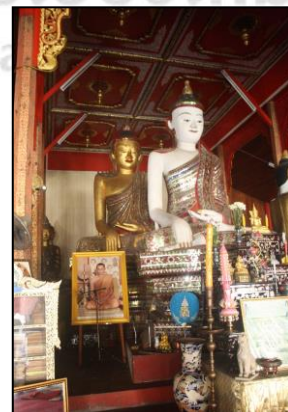
- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา
โดยสังเขปของวัดวัดหัวเวียง และคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้
จากป้ายข้อมูลสถานที่ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือหน่วยงาน
ททท. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากเอกสาร หนังสือประวัติ
ของวัดหัวเวียง
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุ
เป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อการเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น
เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดี
โอ ซีดี เป็นต้น และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และบริบทของวัดหัวเวียง หรือ
บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัด (ลักษณะมักคู่เทศก์ท้องถิ่น)

(4) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

กิจกรรมทำบุญเข้าวัด รักษาศีลในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา
วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นสถานที่บรรพชาอุปสมบท ในงาน
ประเพณีปอยส่างลอง และจัดกิจกรรมงานประเพณีต่างๆเช่น ประเพณีต่าง
หอมต่อ โหลง(ถวายข้าวมรุปายาส) เป็นต้น

ภาพที่ 5.72 ศาลาเปรียญแบบไทใหญ่ยกพื้น หลังคาซ้อน
ชั้น ประดับเชิงชายด้วยตั้งกะสีจตุลดา

ภาพที่ 5.73 ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป
โบราณศิลปะพม่า 5 องค์ หันหน้าต่างทิศกัน

ภาพที่ 5.74 วิหารพลาละแข่ง ทรงปราสาทหลังคาซ้อนชั้น
หลังคามุงด้วยเป็นเกล็ดไม้ ปลายยอดประดับด้วยโคม
ไม้กลิ้ง

ภาพที่ 5.75 ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป มหา
มุนี หรือพลาละแข่ง ที่นำมาจากเมืองมัณฑะเล
ประเทศพม่า

ภาพที่ 5.76 หลังคาวิหารพลาละแข่ง แบบซ้อนชั้น มุงด้วย
เป็นเกล็ดไม้ ประดับด้วยสังกะสีฉลุลาย

ภาพที่ 5.77 ศาลาจำลองอาคารไม้ ไม่มีมุขหน้า อดีต
หลังคามุงด้วยสังกะสีจากพม่า ทำจากอังกฤษ

ภาพที่ 5.78 อุโบสถประยุกต์แบบก่ออิฐถือปูน หลังคา
ซ้อนชั้นแบบไทใหญ่ รูปทรง

ภาพที่ 5.79 เจดีย์ชาดสร้างใหม่ แต่คงรูปแบบพม่า
มอญ มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ
รอบองค์เจดีย์

(2.6) วัดจงกลาง

(1) คุณค่าและความสำคัญ

วัดจงกลางตั้งอยู่บนถนนประดิษฐ์ทองคำ ตำบลจงคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะเด่นของวัด คือ พระธาตุเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม मुखสี่ด้าน แต่ละด้านสร้างสิงห์ไว้ 1 ตัว พร้อมกับวิหาร หรือศาลาวิปัสสนาติดองค์พระธาตุเจดีย์ ทิศตะวันออกหลังคาทรงปราสาททำด้วยสังกะสีฉลุ ลวดลาย และศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ หลังคาซ้อนชั้น สองคอสามชาย ประดับด้วยเชิงชายแบบไทใหญ่ สังกะสีฉลุลายไตรอบตัวอาคาร รวมถึงงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นภายในวัด ดังนี้

(2) สถานที่สำคัญภายในวัด

- 1) ศาลาการเปรียญ ลักษณะอาคารแบบไทใหญ่พม่ามีหลังคาซ้อนชั้นสองคอสามชาย รวมหลังคาทั้งมุขด้านหน้าและด้านหลัง รวม 8 หลังคา ประดับด้วยสังกะสีฉลุลาย ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ หิ้งค์จำลอง และพระอินทร์สานด้วยไม้ ตู้น้ำมนต์หยอดเหรียญ ภายในมีตุ๊กตาพุทธประวัติแบบอิตาลี โนมตีใช้วิธีการเหยียบ 2 ชุด และภาพวาดบนกระจกแบบกลับด้าน เป็นภาพวาดแสดงพุทธประวัติทั้งหมด 180 ภาพเขียนโดยจิตรกรชาวพม่า นำมาจากประเทศพม่า ภายในตัวศาลามีพิพิธภัณฑ์วัดจงกลาง ห้องแสดงพระไตรปิฎก คัมภีร์โบราณ เครื่องใช้โบราณ ของสะสมสมัยสงครามโลก ตุ๊กไม้แกะสลักเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก นำมาจากประเทศพม่า
- 2) เจดีย์ธาตุ เจดีย์สูง 12 สอก ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรมุข แต่ละด้านของเจดีย์ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ มีเจดีย์องค์เล็ก ที่มุมทั้งสี่ รูปแบบศิลปะไทใหญ่พม่า ศิลปะพม่ามอญ
- 3) วิหาร อยู่ติดกับองค์เจดีย์ธาตุมีทางเดินเชื่อมกัน เป็นอาคารอนุสรณ์ระลึก คือเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ใช้ประกอบพิธีกรรมงานบุญประเพณี จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งเป็นหอฉันและกุฏิของเจ้าอาวาสด้วย ลักษณะเด่นของอาคารคือ มีหลังคาซ้อนกันหลายชั้น หลังคาซ้อนชั้นทางปราสาท ประดับฉัตรทองปลายยอด ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป

- 4) เจดีย์ธาตุเก่าและวิหารเล็ก ตั้งอยู่ภายนอกเขตวัดของกลาง มีหลังคาเรือนยอดทรงปราสาทซ้อนถึงห้าชั้น ส่วนยอดของหลังคาที่สูงที่สุดประดับด้วยฉัตรทองสามชั้น หลังคามุงสังกะสี มีโลหะฉลุลายตกแต่งตามส่วนต่างๆ ของหลังคาและเชิงชาย

(3) สื่อของการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมาโดยสังเขปของวัดวัดของกลางและคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้จากป้ายข้อมูลสถานที่ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือหน่วยงาน ททท. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากเอกสาร แผ่นพับ หนังสือประวัติของวัดของกลาง
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อการเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของวัดของกลาง หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัด (ลักษณะมรดกเทศกั ท้องถิ่น)

(4) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

การทำบุญ สะเดาะเคราะห์ และบูชาพระประจำวันเกิด และกิจกรรมงานรื่นเริงช่วงวันเพ็ญเดือนสิบสอง เช่น การปล่อยโคมลอย การปล่อยกระทง สวรรค์ การประกวดดอกไม้ไฟ จัดกิจกรรมทำบุญเข้าวัด รักษาศีลในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นสถานที่บรรพชาอุปสมบท ในงานประเพณีปอยส่างลอง กิจกรรมงานประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีต่างหอมต่อไหลง (ถวายเป็นบุญพระยา) มีการจัดงานตามเทศกาลต่างๆ ขึ้น เช่น งานสงกรานต์ และการแห่นวมโก่จา และมีพิพิธภัณฑ์วัด สำหรับการเรียนรู้โบราณวัตถุ ของใช้โบราณ ในสมัยต่าง ๆ ตุ๊กตาแกะสลักจากไม้ พระคัมภีร์โบราณ ภาพวาดกระจำ และเป็นพื้นที่ประดิษฐ์ของพาราสำหรับบูชา และร่วมพิธีแห่ของพาราในเทศกาลปอยเหลินสิบเอ็ด เป็นต้น

ภาพที่ 5.80 ศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ ภายในแบ่งส่วน สำหรับห้องพิพิธภัณฑ์วัด

ภาพที่ 5.81 องค์พระธาตุของกลางศิลปะพม่ามอญ และ ส่วนต่อวิหารแบบไทใหญ่หลังซ้อนชั้น ทรงปราสาท

ภาพที่ 5.82 ภาพวาดบนกระຈก เล่าเรื่องพุทธประวัติ นำมาจากพม่า ประดับฝาผนังในศาลาการเปรียญ

ภาพที่ 5.83 ตู้กตาไหลาน สำหรับทำบุญ เล่าเรื่องพุทธประวัติ ตู้กตาแบบต่าง ๆ รูปแบบไทใหญ่พม่า

ภาพที่ 5.84 ตู้กตาไม้โบราณ ตู้กตาสัมฤทธิ์ และวัดอุ โบราณอื่น ๆ ภายในห้องแสดงพิพิธภัณฑ์วัดของกลาง

ภาพที่ 5.85 องค์เจดีย์ และวิหารเก่า ติดกับของกลาง

(2.7) วัดจองคำ

(1) คุณค่าและความสำคัญ

วัดจองคำ ตั้งอยู่ที่บนถนนประดิษฐานจองคำ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดจองคำ เมื่อแรกสร้างมีลักษณะเป็นแบบสถาปัตยกรรมพม่าโดยทั่วไป เรียกว่า ปราสาทเรือนไม้ หลังคาสร้างด้วยสังกะสีแกะสลักลวดลายเป็นซุ้มปราสาท มีมุขบันได 2 ข้าง ภายในอาคารแบ่งเป็นส่วนที่เป็นวิหารประดิษฐานพระประธานมุข 2 ข้างเป็นเสนาสนะ และมีการปฏิสังขรณ์อีกครั้งในปี พ.ศ.2496 ลุงจองคำช่วย ฟันอุตะมะ คหบดีชาวแม่ฮ่องสอน หลังจากนั้นเกิดไฟไหม้ และได้ทำการปฏิสังขรณ์ สร้างขึ้นมาใหม่ ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ ปี พ.ศ. 2514 ก่อสร้างเสร็จในปีเดียวกัน อาคารวัดจองคำหลังใหม่นี้มีนายทุนสำ วงศ์ไพฑูรย์ เป็นนายช่างออกแบบ และก่อสร้างให้มีลักษณะสถาปัตยกรรมภาคกลางผสมผสานภาคเหนือ และยังเป็นรูปทรงเดิมไว้ให้มากที่สุด เป็นยอดปราสาท 7 ชั้น แบ่งเป็นส่วนที่เป็นพระวิหารประดิษฐานพระปฏิมาประธาน ยกพื้นขึ้นสูงกว่าอาคารทั่วไป ส่วนนี้ภาษาไทยใหญ่เรียกว่า “ขปาน” และมีส่วนที่เป็นศาลาการเปรียญ ลักษณะเด่นของวัด คือ วิหารหลวงพ่อโต วิหารหลังคาซ้อนชั้นคอนกรีต ภายในประดิษฐานหลวงพ่อโตองค์ใหญ่ และอุโบสถคอนกรีตรูปทรงสี่เหลี่ยมไม่มีหลังคา มีเจดีย์ขนาดเล็กแบบพม่า 5 องค์ อยู่เหนือตัวอาคารรวมถึงงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นภายในวัด ดังนี้

(2) สถานที่สำคัญภายในวัด

- 1) ศาลาการเปรียญ ได้ทำการปฏิสังขรณ์ และสร้างขึ้นใหม่ มีลักษณะสถาปัตยกรรมภาคกลางผสมผสานภาคเหนือและยังเป็นรูปทรงเดิมไว้ให้มากที่สุด เป็นยอดปราสาท 7 ชั้น แบ่งเป็นส่วนที่เป็นพระวิหารประดิษฐานพระปฏิมาประธาน ยกพื้นขึ้นสูงกว่าอาคารทั่วไป ส่วนนี้ภาษาไทยใหญ่เรียกว่า “ขปาน” และมีส่วนที่เป็นศาลาการเปรียญ
- 2) วิหารหลวงพ่อโต เป็นอาคารคอนกรีตศิลปะผสมผสานไทใหญ่พม่า และตะวันตก หลังคาซ้อนชั้นแบบไทใหญ่ 1 คอ 2 ชาย ประดิษฐานหลวงพ่อโต หรือเจ้าพาราโหลง เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ศิลปะไทใหญ่พม่า

- 3) อุโบสถ ทรงสี่เหลี่ยมคอนกรีต ไม่มีหลังคาขอบหน้าต่างประดับด้วยตุ๊กตาปูนปั้น เหนืออาคารมีเจดีย์ธาตุแบบไทใหญ่พม่า 5 องค์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกติดกับศาลาการเปรียญวัดจงกลาง
- 4) ซุ้มพระพุทธรูปคอนกรีต ชื่อ พระมหากัจจายน 2528 ไม่มีหลังคาเหนือตัวอาคารมีเจดีย์ธาตุแบบไทใหญ่ 1 องค์ ตกแต่งด้วยปูนแกะสลักประดับเชิงชาย และขอบหน้าต่าง ภายในประดิษฐานพระมหากัจจายน

(3) สื่อของการเรียนรู้

- 1) สื่อการเรียนรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมา โดยตั้งเขปของวัดวัดจงคำ และคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้จากป้ายข้อมูลสถานที่ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือหน่วยงาน ททท. สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากเอกสาร หนังสือประวัติของวัดจงคำ
- 2) สื่อการเรียนรู้ที่ควรปรับปรุงและจัดทำเพิ่มเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ของเยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการจัดทำหรือ สร้างสื่อเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น เอกสารแผ่นพับ หนังสือนำชม ป้ายนำชม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิดีโอ ซีดี เป็นต้น และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประวัติความเป็นมาของวัดจงคำ หรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัด (ลักษณะมักคุเทศก์ท้องถิ่น)

(4) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

กิจกรรมทำบุญเข้าวัด รักษาศีลในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นสถานที่บรรพชาอุปสมบท ในงานประเพณีปอยส่างลอง และจัดกิจกรรมงานประเพณีต่างๆเช่น ประเพณีต่างซอมนต่อไหลง (ถวายเป็นบุญกุศล) มีการจัดงานตามเทศกาลต่างๆ ขึ้น เช่น งานสงกรานต์ และการแห่นซอมนโก่จา เป็นต้น

ภาพที่ 5.86 ศาลาการเปรียญ แบบไทใหญ่ยกพื้น หลังคาทรงปราสาท 9 ชั้น ประดับยอดด้วยฉัตร

ภาพที่ 5.87 ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป พระประธานของศาลาเปรียญ

ภาพที่ 5.88 ชุ่มพระพุทธรูป รูปทรง 4 เหลี่ยม ส่วนบนประดับด้วยเจดีย์ธาตุ ภายในประดิษฐาน พระสังกะยาณ์

ภาพที่ 5.89 อุโบสถทรงกลองสี่เหลี่ยม ส่วนบนประดับยอดด้วยเจดีย์ธาตุขนาดเล็ก 5 องค์ ประดับสิ่งหุ้มส่วนหน้า

ภาพที่ 5.90 วิหารหลวงพ่อโต ศิลปะผสมผสานไทใหญ่พม่า และตะวันตก แบบคอนกรีต

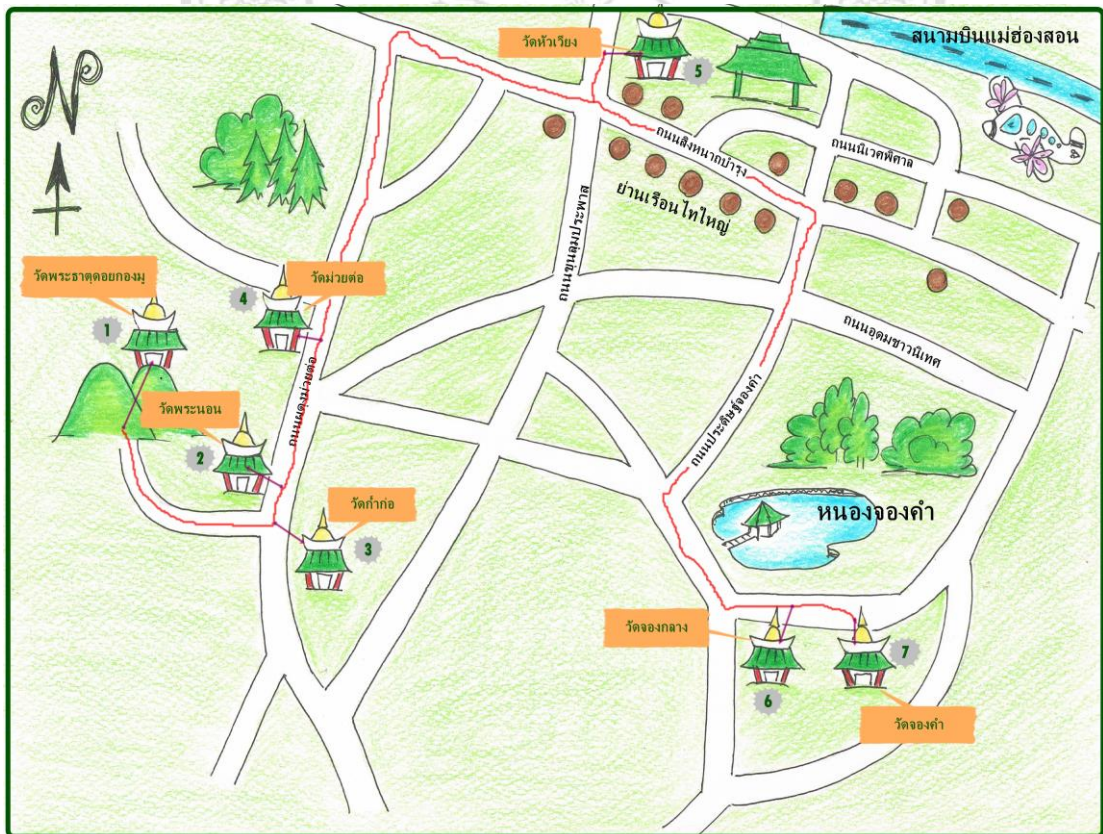

ภาพที่ 5.91 หลวงพ่อโต พระพุทธรูปศิลปะไทใหญ่ประดิษฐานในวิหารหลวงพ่อโต

(3) รายการเส้นทางเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา

เส้นทางคมนาคมที่ใช้ในเส้นทางเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา เริ่มต้นที่

- จุดที่ 1 วัดพระธาตุดอยกองมู ตั้งอยู่บนเขาที่มีชื่อว่าดอยกองมู ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
 - จุดที่ 2 วัดพระนอน ตั้งอยู่ติดกับถนนทางไปวัดพระธาตุดอยกองมู บนถนนผดุงม่วยต่อ
 - จุดที่ 3 วัดก้ำก้อ ตั้งอยู่ตรงข้ามกับวัดพระนอนบนถนนผดุงม่วยต่อ
 - จุดที่ 4 วัดม่วยต่อตั้งอยู่ติดกับวัดพระนอน บนถนนผดุงม่วยต่อ
 - จุดที่ 5 วัดหัวเวียง ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดสดเมืองแม่ฮ่องสอน บนถนนสิงหนาทบำรุง
 - จุดที่ 6 จุด วัดจองกลางตั้งอยู่ติดกับวัดจองกลาง บนถนนประดิษฐ์ทองคำ สุดท้าย
 - จุดที่ 7 วัดจองคำ ตั้งอยู่ติดกับหนองจองคำ บนถนนประดิษฐ์ทองคำ
- ตามที่แสดงในแผนที่

แผนที่ 5.4 การกำหนดเส้นทางเรียนรู้วัดแบบไทใหญ่ และสถาปัตยกรรมทางศาสนา